

ПОСІБНИК ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК І ДІВЧАТ-МІГРАНТОК, БІЖЕНОК ТА ШУКАЧОК ПРИТУЛКУ

Проект Ради Європи
«Боротьба з насильством стосовно жінок
в Україні – Етап II» (COVAW-II)

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК І ДІВЧАТ-МІГРАНТОК, БІЖЕНОК ТА ШУКАЧОК ПРИТУЛКУ

Документ підготували:

Луїза Хупер

Міжнародна експертка

Олена Сібільова

Національна експертка

Погляди, викладені в цьому документі,
є відповідальністю його авторів і
можуть не співпадати з офіційною
політикою Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків (до
500 слів), за винятком комерційних
цілей, якщо збережено цілісність
тексту, уривок не вирваний з
контексту, не надає неповну
інформацію та іншим чином не
вводить читача в оману щодо
характеру, обсягу чи змісту тексту.
Текст оригіналу завжди необхідно
позначати таким чином:

«Рада Європи, рік публікації».
Усі інші запити стосовно відтворення/
перекладу всього документа чи його
частини надсилати до Департаменту
Комунікацій Ради Європи (Страсбург
Cedex F-67075 ao publishing@coe.int).

Усю іншу кореспонденцію стосовно
цього документа направляти до
Відділу з питань гендерної рівності
Генеральна дирекція з питань
демократії та людської гідності.

Дизайн та макет:
ФОП Ніжинська Юлія Володимирівна

Фото: © Shutterstock

© Рада Європи, травень 2024

Зміст

ВСТУП	5
ЯКА МЕТА ЦЬОГО ПОСІБНИКА?	8
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ГОРИЗОНТАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЇ	9
2.1 Сфера застосування	9
2.2 Основні принципи Рекомендації	9
2.3 Визначення для цілей Рекомендації	10
2.3.1 Внутрішньо переміщені особи	12
2.3.2 Проблеми, з якими зіштовхнулися внутрішньо переміщені жінки в Україні після початку повномасштабної війни	14
2.4 Горизонтальні питання	14
2.4.1 Заборона дискримінації	14
2.4.2 Безгромадянство	16
2.4.3 Жінки та дівчата-мігрантки без документів	19
2.4.4 Діти	21
2.5 Доступ до інформації	24
2.6 Доступ до системи правосуддя	26
2.7 Штучний інтелект (ШІ), автоматизоване прийняття рішень та захист даних	27
2.8 Співпраця з громадянським суспільством	29
2.9 Збір, вивчення та моніторинг даних	30
2.10 Захист і підтримка	31
2.10.1 Що захищається?	31

2.10.2 Так звана "честь" ніколи/за будь яких умов не може бути виправданням	34
2.10.3 Забезпечення ефективності захисту	34
2.10.4 Елементи для забезпечення ефективного захисту та доступу до правосуддя	36
2.11 Надзвичайний стан та кризовий менеджмент	39
ПРИБУТТЯ	42
3.1 Інформація та процедури до прибуття	42
3.2 Транзитні та приймальні пункти	42
3.3 Притулок	46
3.4 Транскордонні заходи	49
ПРОЖИВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ	51
4.1 Медичні послуги	52
4.2 Соціальні послуги, соціальне забезпечення та житло	54
4.3 Інтеграція та участь	55
4.4 Освіта	56
4.5 Працевлаштування та розширення економічних прав і можливостей	59
4.6 Дозволи на проживання	61
4.7 Возз'єднання сім'ї	64
4.8 Затримання та тримання під вартою	65
ПОВЕРНЕННЯ ТА РЕПАТРІАНТИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ПРИМІТКИ	80

Вступ

” На жаль, війна в Україні демонструє високий рівень ризику, з яким стикають жінки та дівчата-біженки. Ця рекомендація містить певні поради для наших держав-членів щодо того, як краще їх захищати від усіх форм насильства, підтримувати постраждалих та забезпечити притягнення винних до відповідальності.

Генеральний секретар Марія Пейчинович-Бурич¹

У травні 2022 року Комітет міністрів Ради Європи прийняв Рекомендацію CM/Rec (2022)17 щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку² (надалі — «Рекомендація»).

Сама Рекомендація є комплексним набором керівних принципів, який базується на договорах Ради Європи, включаючи Стамбульську конвенцію про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами³ (Стамбульська конвенція) та Конвенцію про заходи щодо протидії торгівлі людьми⁴ (Конвенція про протидію торгівлі людьми), і відображає Конвенцію ООН про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року⁵ (Конвенція про статус біженців). Її було підготовлено в рамках Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки⁶ та Плану дій щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі⁷, що визначили конкретні вразливості та потреби жінок і дівчат-мігранток, а також необхідність враховувати гендерну рівність у всіх діях щодо них.

Конфлікт в Україні

Ознаменувавши серйозну ескалацію конфлікту, що виник у 2014 році, 24 лютого 2022 року Російська Федерація⁸ розпочала нову кампанію військової

агресії проти України, що призвело до безпрецедентного потоку людей. За оцінками 90% осіб, які покинули Україну після початку нової кампанії, становили жінки та діти.⁹ Більшість чоловіків віком від 18 до 60 років були змушені залишитися в умовах воєнного стану.

7 березня 2022 року Генеральний секретар Ради Європи Марія Пейчинович-Бурич закликала погодити дієві гуманітарні коридори для безпечного проходження переміщених осіб.¹⁰

Європейські держави відреагували на кризу шляхом відкриття кордонів, створення безпечних каналів для поїздок та відкриття візових маршрутів для громадян України. Повідомлялося про труднощі з пошуком житла, неоднаковим ставленням до певних груп на кордонах та проблеми із захистом, зокрема щодо торгівлі людьми та захистом дітей.

У квітні 2022 року виникли занепокоєння щодо використання Росією сексуального насильства, а саме зґвалтування, як знаряддя війни, оскільки з'являлося все більше доказів вчинення сексуального насильства на території, звільнених від російських військ.¹¹

В жовтні 2023 року Міжнародна організація з міграції підрахувала, що в Україні налічується 3,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб. 57% з них — жінки (включаючи дітей), і зазвичай жінки повідомляли про велику потребу у допомозі та частіше були розлучені зі своїми сім'ями.¹²

Досвід українських жінок та дітей, які втекли, і приймаючих країн зосередив увагу на потребі гендерно орієнтованого підходу до захисту жінок та дівчат-мігранток і біженок з будь-якої країни походження для забезпечення задоволення їхніх конкретних потреб та зменшення ймовірності і впливу гендерно зумовленої шкоди та жорстокого ставлення.

Співробітництво Ради Європи у сфері боротьби з насильством стосовно переміщених жінок і дівчат

БОРТЬБА З НАСИЛЬСТВОМ СТОСОВНО ЖІНОК В УКРАЇНІ (COVAW)

Рада Європи займається боротьбою з насильством стосовно жінок та дівчат в Україні з 2013 року.

Проект «Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні» (COVAW) розроблено відповідно до Плану дій Ради Європи для України (2018–2022) щодо розвитку національної законодавчої бази та підтримки політичних

реформ, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством, а також підвищення обізнаності органів влади та української громадськості щодо Стамбульської конвенції та насильства щодо жінок. Проект було скореговано після російської агресії проти України в лютому 2022 року для кращої відповідності потребам жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, включаючи боротьбу з сексуальним насильством в умовах конфлікту з погляду Стамбульської конвенції.

Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію 18 липня 2022 року, і 1 листопада 2022 року вона набрала чинності.

«Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні — Етап II» (COVAW-II) є другим етапом проекту Ради Європи, що реалізовується у 2023 та 2024 роках і спрямований на розвиток інституційної спроможності та підвищення обізнаності про вимоги Стамбульської конвенції з метою запобігання усім формам насильства стосовно жінок, захисту жінок від усіх форм насильства, притягнення винних до відповідальності та розвитку комплексних політик для розв'язання проблеми насильства стосовно жінок за гендерною ознакою. Ці напрямки підтримують процес імплементації Конвенції в Україні, а отримані знання та створені механізми сприяють кращому захисту прав жінок в Україні. В рамках проекту COVAW-II продовжує приділятися особлива увага до жінок та дівчат-мігранток, біженців та шукачок притулку.¹³

Для сусідніх країн, які приймають біженців, були перекладені відповідні ресурси¹⁴, зокрема:

■ [Рекомендація Rec\(2022\)17 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку \(англійською, українською, угорською, румунською та словацькою\)](#) (2022)

■ [Інструкції: заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці, та невислання: статті 60 і 61 Стамбульської конвенції \(англійською, українською, словацькою, угорською, румунською, польською\)](#) (2019)

Крім того, [«Робота з постраждалими від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту: посібник для фахівців із психологічної допомоги та екстреного реагування в Україні»](#) був опублікований у листопаді 2022 року.¹⁵

Яка мета цього посібника?

Мета цього посібника полягає у підтримці законодавців, політиків та інших відповідних зацікавлених сторін, які беруть участь у розробці політики, як-от вчені, громадські організації та правозахисні організації, з метою реалізації [Рекомендації CM/Rec \(2022\)17 щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку](#).¹⁶

Держави можуть уже мати чинні політики або працювати над реалізацією прав жінок та дівчат-мігранток. Пропонуємо користувачам коригувати та застосовувати вміст цього посібника з урахуванням місцевого контексту з використанням свого професійного досвіду та судження.

Кожний розділ цього посібника організований наступним чином:

- ▶ Принцип — що це і чому це важливо?
- ▶ Приклад того, як це впливає на жінок і дівчат-біженок, мігранток та шукачок притулку.
- ▶ Напрямки діяльності для підтримки розробки та впровадження закону і політики.

В основу посібника покладено практичні приклади, що ґрунтуються на досвіді українських жінок, які переміщуються (мігрують) внаслідок агресивної війни Російської Федерації проти України, та реагування держав-членів Ради Європи на таке переміщення, і вони демонструють належну практику і необхідність повністю виконувати рекомендацію.

У виданні наведена інформація стосовно українців у жовтих блоках.

Основні принципи та горизонтальні положення Рекомендації

2.1 Сфера застосування

Метою Рекомендації є кращий захист прав усіх жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку. З метою виконання Рекомендації пропонується широкий, інклюзивний підхід для забезпечення захисту всіх жінок і дівчат з числа мігранток, біженок та шукачок притулку, включаючи відвідувачок, від актів насильства, експлуатації та жорстокого поводження, включаючи притягнення винних осіб до відповідальності. Особи без громадянства та внутрішньо переміщені особи (ВПО) формально не підпадають під визначення мігранта, біженця або шукача притулку.

2.2 Основні принципи Рекомендації

■ Вжити всіх необхідних заходів для просування та застосування принципів, викладених у цій Рекомендації та додатку до неї, з метою забезпечення жінкам і дівчатам з числа мігранток, біженок та шукачок притулку дієвого доступу до своїх прав та їх реалізації.

■ Перекладати та розповсюджувати серед відповідних органів влади та зацікавлених сторін.

■ Здійснювати періодичну перевірку вжитих заходів та прогресу, досягнутого у цій сфері, в межах компетентних координаційних комітетів та органів Ради Європи.

Окрім вищевказаних основних принципів, додаток до Рекомендації охоплює широкий спектр питань у сфері прав людини, що стосуються різних зацікавлених сторін. Сюди відноситься заборона дискримінації, конкретні міркування щодо дітей, надання інформації, розширення можливостей, підвищення обізнаності, забезпечення прав людини у спільнотах мігрантів

та приймаючих громадах, доступ до правосуддя, штучний інтелект, автоматизоване прийняття рішень та захист даних; громадянське суспільство; збір даних, дослідження та моніторинг; захист та підтримка; надзвичайний стан та кризовий менеджмент; прибуття та оформлення; притулок; транскордонні заходи; проживання та інтеграція; утримання під вартою та повернення.

2.3 Визначення для цілей Рекомендації

Термін	Визначення
Мігрант(-ка)	Немає міжнародно узгодженого визначення терміну «мігрант(-ка)», проте, як зазначено вище, рекомендовано застосовувати інклюзивний підхід.
Біженець(-ка)	У цій Рекомендації термін «біженка» включає осіб, яких визнано біженцями згідно з Женевською конвенцією про статус біженців від 1951 року, зі змінами згідно з Протоколом до неї від 1967 року (далі за текстом – «Конвенція 1951 року»), або осіб, які наразі користуються будь-якою альтернативною формою міжнародного чи європейського гуманітарного, субсидіарного чи тимчасового захисту.
Жінки та дівчата-шукачки притулку	Згідно з Рекомендацією термін стосується тих, хто подав заяву про надання такого захисту, як описано вище.
Дівчата	Охоплює усіх дівчат віком до 18 років.

Стамбульська конвенція та пояснювальна доповідь до неї містять наступні визначення гендерно зумовленого насильства стосовно жінок¹⁷:

Насильство стосовно жінок	Цей термін розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок, та означає всі акти гендерно зумовленого насильства, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, зокрема погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті.
----------------------------------	--

Домашнє насильство	Всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає або проживав правопорушник у тому самому місці, що й постраждала, чи ні. Сюди входить насильство між поколіннями, коли особа здійснює насильство щодо своєї дитини або щодо батьків (насильство щодо літніх людей).
Гендер	Означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків.
Гендерно зумовлене насильство стосовно жінок	Насильство, спрямоване проти жінки, тому що вона є жінкою, або яке непропорційно впливає на жінок.
Постраждала особа	Означає будь-яку фізичну особу, що піддається гендерно зумовленому насильству або домашньому насильству. Ми визнаємо, що краще використовувати «постраждала особа», а не «жертва». Проте використана у цьому посібнику термінологія відповідає Стамбульській конвенції, Конвенції про протидію торгівлі людьми та Рекомендації.

Інші важливі визначення:

Торгівля людьми (стаття 4 Конвенції проти торгівлі людьми)	«... вербування, перевезення, передача, переховування або прийом осіб шляхом погрози або застосування сили чи іншої форми примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливим становищем або надання чи отримання платежів чи пільг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації. Експлуатація охоплює принаймні експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів».
--	---

Гендерні стереотипи	Упереджені ідеї, згідно з якими чоловікам та жінкам довільно присвоюють ознаки та ролі, що визначаються та обмежуються їхньою статтю. Це може представляти серйозну перешкоду для досягнення гендерної рівності та сприяти гендерній дискримінації.
Внутрішньо переміщені особи (ВПО)	Змушені покинути свої домівки з тих самих причин, що й біженці, але не перетинали міжнародний кордон. Вони живуть у країнах походження далеко від своїх домівок.
Без громадянства	Особа вважається особою без громадянства, якщо не є громадянином будь-якої іншої держави відповідно до її законодавства. Причини відсутності громадянства — різноманітні, включаючи складність колізій у законах про громадянство, правонаступництво держав, примусове переміщення, історичну або сучасну міграцію, структурні проблеми з реєстрацією народжень, прогалини у національній та адміністративній практиці. ¹⁸

Хоча сама Рекомендація була розроблена перш за все з метою допомоги жінкам та дівчатам, які перетнули кордон, з огляду на подібність вразливості держави можуть вважати за доцільне перевірити, чи достатньо добре захищені внутрішньо переміщені жінки та дівчата, одночасно переглядаючи законодавство, політики та практики стосовно жінок та дівчат-біженок, мігранток та шукачок притулку.

2.3.1 Внутрішньо переміщені особи

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) повинні без дискримінації користуватися тими ж правами та свободами згідно з національним законодавством, що й інші особи в їхній країні. Вони не повинні зазнавати дискримінації через їхнє переміщення або расу, стать, мову, релігію, соціальне походження або інші подібні чинники.

Національні органи влади несуть основну відповідальність перед ВПО, особливо щодо їхніх основних потреб, і повинні приймати допомогу міжнародної спільноти, якщо вони не здатні забезпечити таку допомогу. ВПО мають право на пошук притулку в будь-якому іншому місці. Зрештою, принципи пояснюють важливість добровільного, безпечного та гідного повернення, а також необхідність допомагати переміщеним особам з відновленням майна та речей.

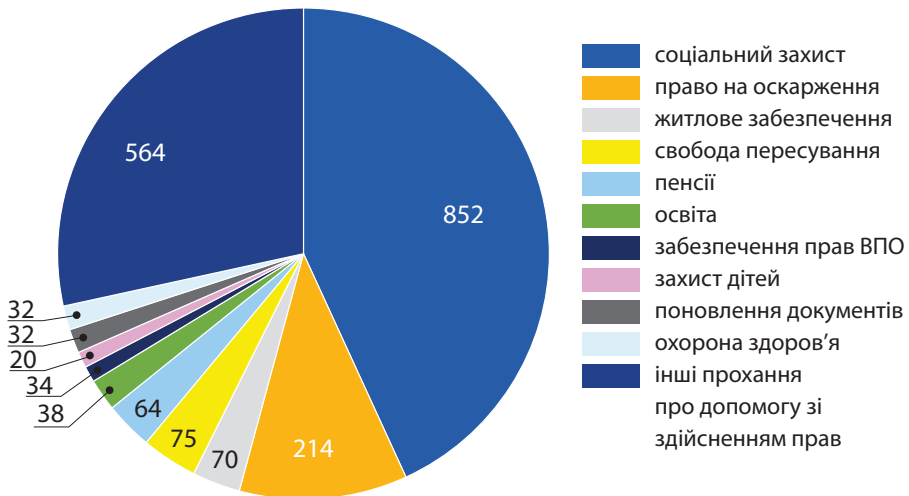
ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення на територію України російськими окупаційними силами держава зіштовхнулася з безпрецедентною кризою, пов'язаною з внутрішнім переміщенням, яку потрібно було якнайшвидше вирішувати. Механізми надання допомоги та роботи з внутрішньо переміщеними особами, що існували з 2014 по 2022 рік, виявилися неактуальними та застарілими у контексті повномасштабної війни. В найкоротші терміни були розроблені положення для майже усіх сфер життя ВПО.

У межах наявних механізмів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб через військовий конфлікт в Україні не були запроваджені окремі механізми підтримки для жінок та дівчат-біженок і мігранток та їхніх дітей.

Відповідно до даних Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з початку 2022 року по 30 жовтня 2022 року було повідомлено про 2 087 порушень прав ВПО, зокрема: право на соціальний захист — 852, право на оскарження — 214, житлове забезпечення — 70, свобода пересування — 75, пенсії — 64, освіта — 38, забезпечення прав ВПО — 34, захист дітей — 20, поновлення документів — 32, охорона здоров'я — 32, інші прохання про допомогу зі здійсненням прав — 564.

Порушення прав ВПО за період з січня 2022 року по жовтень 2022 року

2.3.2 Проблеми, з якими зіштовхнулися внутрішньо переміщені жінки в Україні після початку повномасштабної війни

■ Збереження наявних гендерних стереотипів стосовно ролей жінок та чоловіків.

■ Обмеження можливостей працевлаштування, пов'язані з обов'язками по догляду, наприклад, необхідність догляду за малолітніми дітьми або дітьми молодшого шкільного віку, які навчаються на дистанційній або онлайн формі навчання, або дітьми з інвалідністю чи людьми похилого віку, які перебувають на утриманні і потребують догляду.

■ Доступ до медичних послуг, зокрема відсутність інформації про медичні заклади у громадах, недостатня кількість медичних працівників на місцях та віддаленість поселень ВПО від місця знаходження поліклініки.

■ Відсутність забезпечення тимчасовим та постійним житлом, висока орендна плата за житло.

■ Стигматизація та дискримінація внутрішньо переміщених осіб з приводу внутрішнього переміщення.

■ Незадовільні житлові умови у місцях переміщення, інколи одна кімната на кілька сімей, без розділення чоловіків та жінок, без врахування віку дитини.

■ Соціальна допомога: проблеми з доступом та виплатою соціальної допомоги, труднощі з отриманням підтвердження факту внутрішнього переміщення. Інколи вимагалось судове підтвердження факту реєстрації на території бойових дій або тимчасово окупованій території.

■ Проблеми, пов'язані з встановлення інвалідності та виплатами цивільним особам, які отримали поранення або каліцтва внаслідок війни, тощо.

2.4 Горизонтальні питання

2.4.1 Заборона дискримінації

Дискримінація є одним з найпоширеніших порушень прав людини та заборонена правом в галузі прав людини. Це означає: «інакше поводження без об'єктивних та розумних підстав з особами у відносно схожих ситуаціях».¹⁹

Дискримінація стосовно жінок може призвести до толерування насильства стосовно жінок. У справі «*Опуз проти Туреччини*» (*Opuz v. Turkey*)²⁰ Європейський суд з прав людини визнав взаємозв'язок між дискримінацією та насильством стосовно жінок і постановив, що гендерно зумовлене насильство є формою дискримінації, оскільки воно в основному зачіпає жінок, і жінки не були захищені законом нарівні з чоловіками. Статус мігранта, раса, громадянство або його відсутність та інші чинники можуть створювати кумулятивну несприятливість, і тому жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку часто зазнають множинних та перехресних форм дискримінації.

Ключові терміни: Множинна та перехресна дискримінація²¹

■ **Множинна дискримінація** може статися, коли людина зазнає дискримінації за різними ознаками в різних випадках або в одному випадку, але за двома ознаками.

■ **Перехресна дискримінація** описує ситуацію, коли людина зазнає дискримінації за двома або більше ознаками²², такими як раса і стать або стать і сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність, що в сукупності призводить до чітких і специфічних форм дискримінації та пригнічення. Це може призвести до того, що вплив дискримінації буде більшим, ніж сума її складових.

УВАГА ДО РОМІВ В УКРАЇНІ

Ромські жінки та дівчата частіше зазнають множинних та перехресних форм дискримінації. Роми, які покинули Україну, часто зазнавали дискримінації від приймаючих громад через те, що вони — роми, через їхній гендер, через відсутність документів або громадянства і через те, що вони були переміщені. Вплив - це не просто "додавання" одного фактору до іншого, а ефект перетину всіх факторів.²³ Моніторинг ситуації ромів, переміщених внаслідок війни, показав системні проблеми.

Часто ромські жінки та діти не мають документів, що підтверджують правовий статус, включаючи реєстрацію народження, майнові права, реєстрацію місця проживання тощо.²⁴ Для переміщених членів спільноти це має серйозні наслідки: ті, які виїхали на початку війни, не можуть повернутися, а ті, які залишилися в Україні, не можуть отримати документи та не мають доступу до соціальних виплат і гуманітарної допомоги як ВПО. Варто зазначити, що велика кількість українських ромів не мають громадянства та документів, які підтверджують особу, що загострює проблему під час війни та може обмежити їхній доступ до міжнародного захисту в ЄС. [див. безгромадянство нижче]

Роми, які покинули Україну, додатково зазнають неоднакового та упередженого ставлення до себе порівняно з іншими біженцями з України. Є свідчення про подібні проблеми, з якими стикають ромські біженці у Чеській Республіці, Угорщині, Словаччині, Румунії та Молдові.^{25 26} Наприклад, їх регулярно звинувачують у тому, що вони не є українцями, і надають гірше житло, часто з неповною інформацією про їхні права. Вони також часто проходять довгі перевірки для визначення права на захист. Близько 20% ромського населення в Україні або не мають громадянства, або знаходяться під ризиком безгромадянства²⁷, що призводить до додаткових вразливостей.

2.4.2 Безгромадянство

Особа вважається особою без громадянства, якщо не є громадянином будь-якої іншої держави відповідно до її законодавства. Причини відсутності громадянства — різноманітні, включаючи складність колізій у законах про громадянство, правонаступництво держав, примусове переміщення, історичну або сучасну міграцію, структурні проблеми з реєстрацією

народжень, прогалини у національній та адміністративній практиці. Запобігання та зменшення безгромадянства, а також ідентифікація та захист осіб без громадянства входять до пріоритетних сфер Плану дій Ради Європи щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі (2021–2025).²⁸ Рекомендація щодо захисту жінок і дівчат-біженок, шукачок притулку та мігранток спрямована на боротьбу з майбутніми випадками безгромадянства за допомогою положень про [дозволи на проживання](#).

Заходи, яких держави можуть вжити для скорочення безгромадянства у їхній юрисдикції, включають прийняття процедури визнання особою без громадянства відповідно до їхнього зобов'язання за Європейською конвенцією про громадянство²⁹ для виконання положень Конвенцій ООН про безгромадянство³⁰ та забезпечення шляхів для отримання громадянства. Відсутність громадянства де-факто або де-юре може суттєво посилити проблему з отриманням захисту, підтримки та інтеграційних заходів для жінок-мігранток, про що свідчить досвід осіб без громадянства у контексті України.

БЕЗГРОМАДЯНСТВО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ

Безгромадянство торкнулося багатьох людей в Україні після розпаду СРСР у 1991 році. Після російського вторгнення у 2014 році особи на непідконтрольних уряду територіях стали особливо схильними до безгромадянства. В Луганській, Донецькій областях та Криму народилося орієнтовно 60 000 дітей, які так і не отримали свідоцтво про народження. З'являється все більше свідчень того, що безгромадянство в Україні використовується Росією для сприяння військовим діям, включаючи пропонування російського громадянства особам без громадянства та примусову депортацію людей, зокрема орієнтовно 6 000 дітей, до Росії.³¹

Європейська мережа з питань безгромадянства виявила, що наступні групи знаходяться під найвищою загрозою безгромадянства³²:

■ Роми та інші групи меншин.

■ Колишні громадяни СРСР, які були нездатні підтвердити постійне місце проживання в Україні у 1991 році та не змогли отримати українське громадянство.

■ Шукачі притулку, біженці та мігранти без громадянства, які проживають в Україні (наприклад, палестинці, кувейтські бедуїни, сирійські курди).

■ Люди, які проживають непідконтрольних уряду територіях, включаючи Автономну Республіку Крим.

До ключових проблем мешканців України, які не мають громадянства, або тих, кому загрожує безгромадянство, відносяться:

■ Втрата документів або неможливість поновлення документів, результатом чого є труднощі з підтвердженням статусу.

■ Обмежений доступ до базових послуг, гуманітарної допомоги, медичної допомоги, працевлаштування.

■ Примусове переміщення на територію Російської Федерації.

■ Труднощі з доступом до тимчасового захисту або притулку. На відміну від громадян особи без громадянства з України, які втікали від бойових дій, були зобов'язані отримувати візи до в'їзду до приймаючих країн ЄС.

■ Діти старше 14 років, які виїхали за межі України з родичами, які не є їхніми батьками, стикаються з труднощами в отриманні першого українського паспорта, якщо вони не можуть отримати копію паспорта одного з батьків, а отже, і доказ громадянства.³³

■ Нездатність повернутися через те, що вони не можуть отримати паспорт або документ, що посвідчує особу, які дозволяють подорожувати.

Процедури визнання особою без громадянства в Україні

Процедура визнання особою без громадянства (ПВОбГ) в Україні функціонує з травня 2021 року. Визнання дозволяє особі врегулювати свій статус, отримати доступ до основних прав і стати юридично видимою для суспільства. За допомогою успішної ПВОбГ можна реєструвати народження дітей, і такі діти матимуть доступ до українського громадянства або натуралізації. Хоча законодавство не вимагає офіційної документації, на практиці Державна міграційна служба не приймає заяви без необхідних документів, що підтверджують ідентичність особи та відсутність іншого громадянства. Необхідність фінансової та правової допомоги може зробити процедуру недоступною для тих, кому вона потрібна. Це непропорційно вплинуло на ромів без громадянства та інших осіб, які не мають документів та знаходяться в економічно несприятливому становищі.

Особи без громадянства, країною походження яких є Росія або Білорусь, також стикаються з серйозними бар'єрами у доступі до ПВОбГ після початку повномасштабної війни в Україні. Через відсутність

дипломатичних відносин неможливо отримати дублікати свідоцтв про народження у випадку втрати, а також підтвердити відсутність громадянства у цих країнах.

2.4.3 Жінки та дівчата-мігрантки без документів

Мігранти без документів

#WordsMatter!

Ініціатива Платформи міжнародної співпраці з питань мігрантів без документів (PICUM), яка спрямована на підвищення обізнаності про вплив дискримінаційних висловлювань та сприяння використанню точних формулювань з посиланням на мігрантів без документів.³⁴

Вживайте «без документів» або «з неврегульованим статусом» замість «нелегальний».

- ▶ «Нелегальний» передбачає злочинну діяльність. Особа не є «нелегальною», а міграція — не злочин.
- ▶ Слово «нелегальний» має дискримінаційний характер. Воно як статус застосовується лише до мігрантів і використовується для позбавлення їх прав.
- ▶ Вживання слів «нелегальний» «нелегал» в цілому впливає на формування політик та суспільної думки.

Жінки зі статусом мігранток без документів та неврегульованим статусом зазнають підвищеного ризику насильства, експлуатації та дискримінації. Часто вони не мають доступу до медичних послуг і не повідомляють про дискримінацію та злочини, з якими стикаються, через страх депортації. Рекомендація заохочує держав вжити заходів для посилення здатності жінок і дівчат-мігранток без документів отримати доступ до їхніх основних прав. Що стосується осіб, які постраждали або ризикують постраждати від насильства стосовно жінок або торгівлі людьми, міграційна політика не повинна суперечити оперативному обов'язку захищати та запобігати такій шкоді згідно зі статтями 2, 3 і 4. З цієї причини Рекомендація закликає держав уможливити повідомлення про такі злочини без страху вислання. Це

можна досягти за допомогою чіткої заборони суб'єктам захисту поширювати будь-які персональні дані чи іншу інформацію про осіб, яких підозрюють у незаконному перебуванні або роботі з імміграційними органами, з метою здійснення імміграційного контролю.³⁵

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖСЕКТОРАЛЬНОГО ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

■ Забезпечити повагу, захист та здійснення прав усіх жінок-мігранток, біженок та шукачок притулку без дискримінації за будь-якою ознакою:

- ▶ ідентифікувати та боротися з конкретними формами дискримінації, актуальної для вашої країни та культури, і тими, що поширені у спільнотах мігрантів.

■ Вжити заходів для того, щоб усі відповідні політики та інші співробітники були обізнані про множинні та перехресні форми дискримінації, з якими стикаються жінки-мігрантки, біженки та шукачки притулку, щоб вони могли розпізнавати та вирішувати ці проблеми у своїй роботі.

■ У спільнотах мігрантів та приймаючих громадах:

- ▶ вживати ефективних заходів, спрямованих на руйнування стереотипів, які негативно впливають на права жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку;
- ▶ реалізувати інформаційні й освітні заходи, що підвищують рівень обізнаності стосовно гендерної рівності й прав людини, з метою сприяння налагодженню діалогу.

■ Забезпечити жінкам-мігранткам, які не мають документів, доступ до їхніх основних прав, зокрема розглянути питання:

- ▶ чи є відсутність статусу мігранта перешкодою для отримання захисту або допомоги за будь-яких обставин;
- ▶ приділяти увагу тим обставинам, де це може призвести до загрози для життя жінок та дівчат без документів всупереч статті 2 ЄКПЛ або до нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження всупереч статті 3 ЄКПЛ (наприклад, домашнє насильство), або експлуатації чи торгівлі людьми всупереч статті 4.

■ Розробити заходи, щоб постраждалі від гендерно зумовленого насильства або торгівлі людьми могли повідомити про ці злочини й отримати захист та реабілітаційну допомогу без страху висланя:

- ▶ державам рекомендується розробити правові та політичні шляхи, щоб дозволити це.

■ Виконувати положення Рекомендації стосовно дозволів на проживання та шляхів отримання громадянства, про що детально описано нижче.

2.4.4 Діти

Ключові принципи: Найкращі інтереси дитини

Стаття 3(1) Конвенції про права дитини передбачає, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».³⁶

У Зауваженнях загального порядку № 14³⁷ Комітет уточнив, що «найкращі інтереси дитини» — це тристороннє поняття:

■ матеріальне право: Право дитини на те, щоб її найкращі інтереси оцінювалися і бралися до уваги в першу чергу, коли розглядаються різні інтереси з метою прийняття рішення з того чи іншого питання, а також невід'ємний обов'язок держав гарантувати, що це право буде реалізовано кожного разу, коли має бути прийняте рішення щодо дитини, групи ідентифікованих чи неідентифікованих дітей або дітей загалом.

■ фундаментальний, інтерпретаційний правовий принцип: якщо правове положення допускає більше одного тлумачення, слід обирати те тлумачення, яке найбільш ефективно відповідає найкращим інтересам дитини.

■ правило процедури: Щоразу, коли приймається рішення, яке впливатиме на конкретну дитину, групи ідентифікованих чи неідентифікованих дітей чи дітей в цілому, процес прийняття рішення повинен включати оцінку можливого впливу (позитивного або негативного) рішення на відповідну дитину або дітей.

У контексті міграції встановлення «найкращих інтересів» передбачає вимогу врахування добробуту дитини, що залежить від різних індивідуальних обставин, як-от вік, рівень зрілості дитини, існування або відсутність батьків, оточення та досвід дитини.³⁸ Далі наведений невичерпний перелік, який потрібно врахувати при забезпеченні найкращих інтересів дитини:

- ▶ погляди дитини;
- ▶ індивідуальність дитини;
- ▶ збереження сімейного оточення і підтримання відносин;
- ▶ піклування, захист та безпека дитини;
- ▶ будь-які ситуації вразливості, включаючи їхній міграційний статус;
- ▶ право дитини на охорону здоров'я;
- ▶ право дитини на освіту.

ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ

Згідно даних Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) 4,8 мільйона українських дітей змінили місце проживання після 24 лютого 2022 року через збройну агресію проти України, зокрема 2,5 мільйона внутрішньо переміщених дітей по Україні.³⁹

Для захисту дітей від викрадення, торгівлі людьми та жорстокого поводження важливе значення мають ефективні заходи захисту дітей. Торговці людьми націлювалися на дітей без батьків, які втікали з України, і багато таких дітей вважаються зниклими безвісти після поспішної евакуації з дитячих будинків та прийомних сімей.⁴⁰

Громадяни України інколи висловлювали занепокоєння щодо їхніх дітей, які переходили під опіку держави у приймаючих країнах через труднощі з підтвердженням зв'язків з далекими родичами.⁴¹ Закони про захист дітей разом з відсутністю розуміння або здатності визнати документи призвели до того, що дітей розлучають з їхніми родичами. У деяких випадках громадяни України звертаються за допомогою до українських органів або ГО, проте вони не мають коштів для оплати правової допомоги від адвоката за кордоном і не можуть належним чином захистити свої інтереси та інтереси своїх дітей.⁴²

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДХОДУ, ОРІЄНТОВАНОГО НА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ

■ Забезпечити, що весь відповідний персонал розуміє, приймає та застосовує підхід, орієнтований на захист прав дитини, до усіх питань, що стосуються дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку.

■ Особи, відповідальні за розробку політики, повинні забезпечити впровадження підходу, заснованого на правах дитини, у свою роботу та надати відповідні рекомендації. Весь інший персонал повинен бути навчений щодо керівництва (або щодо рекомендацій) та впровадження підходу, заснованого на правах дитини.

■ Вжити заходів для забезпечення безперервного доступу до базових послуг дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку для надання їм підтримки на етапі переходу до дорослого життя після досягнення повноліття.

■ Забезпечити здійснення усіх заходів захисту дітей у державі без дискримінації з приводу міграційного статусу.

■ Забезпечити, що усі заходи стосовно дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку враховують вік та конкретні ситуації вразливості, а також потреби дівчат.

■ Інтегрувати гендерні питання в усі політики та керівні принципи й вжити заходів для розбудови потенціалу, щодо дітей без супроводу дорослих та дітей, розлучених з сім'єю, відповідно до сфери застосування й мандату кожного національного органу влади з метою:

- ▶ посилення процедур ідентифікації, включаючи оцінку віку, коли це доречно, відповідно до міжнародних стандартів;
- ▶ забезпечити повне дотримання найкращих інтересів дитини, враховуючи конкретну ситуацію кожної дівчинки, незалежно від того, чи є вона явно без супроводу, чи подорожує з іншою сім'єю, чи перебуває у шлюбі;
- ▶ забезпечення відповідності систем приймання до статі й віку дівчат без супроводу та розлучених з сім'єю, а також включення відповідних і безпечних альтернатив піклування.

■ Переглянути існуючі положення про опіку, щоб забезпечити швидке призначення незалежного та належним чином підготовленого опікуна для дітей без супроводу дорослих та дітей, розлучених з сім'єю.

2.5 Доступ до інформації

Жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку повинні знати про свої права та доступні для них послуги, щоб мати змогу звернутися та скористатися ними. Належний доступ до інформації також може виступати захисним чинником від насильства, жорстокого поводження та експлуатації. Це також може сприяти інтеграції та допомогти усунути культурні бар'єри між мігрантом та приймаючими громадами. На усіх етапах потрібно враховувати доступність, наприклад можливість навчання, проблеми із зором, мовою та спілкуванням. Сюди можна віднести усну або записану інформацію та мову жестів.

ТРУДНОЩІ УКРАЇНОК У ДОСТУПІ ДО ІНФОРМАЦІЇ В ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ

Українські жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку за межами України визначили основні проблеми у доступі до інформації для отримання захисту та підтримки у приймаючих країнах, серед яких — мовні бар'єри, відсутність перекладачів та загальної соціальної підтримки для проходження процедур для отримання тимчасового захисту.⁴³ Більшість покладалися на знайомих та допомогу українських і міжнародних організацій та волонтерів.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

■ Забезпечити надання відповідної та доступної інформації та рекомендацій тією мовою та у такий спосіб, щоб це було зрозуміло для жінок і дівчат-мігранток.

■ Забезпечити, що ця інформація доступна для жінок та дівчат-мігранток у транзитних, приймальних центрах або центрах утримання.

■ Забезпечити ресурси та інструменти для підтримки та розширення можливостей.

- ▶ Ці ресурси не визначені в Рекомендації, але вони можуть включати, наприклад, послуги, що надаються державою, або послуги за рахунок фінансування громадських організацій, які адвокатують, навчають або надають іншу підтримку жінкам і дівчатам з числа мігранток, біженок та шукачок притулку для доступу та отримання наявних послуг у приймаючій країні.

■ Забезпечити, що жінки та дівчата можуть отримати доступ до цифрових послуг та з'єднання, включаючи інтернет.

- ▶ Якщо доступу немає, забезпечити альтернативний доступ до інформації та послуг, доступних лише або переважно у цифровому вигляді.

ВІДПОВІДНА ІНФОРМАЦІЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ СТОСУЮТЬСЯ:

■ Доступного захисту та послуг з підтримки для постраждалих і осіб, яким загрожують:

- ▶ всі форми насильства стосовно жінок;
- ▶ торгівля людьми.

■ Основних прав людини, викладених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

■ Відповідних механізмів повідомлення інформації та подання скарг.

- ▶ Це повинно включати випадки насильства чи інших порушень прав з боку державних органів чи приватних підрядників, які діють від імені держави, включно з правами на цивільні засоби правового захисту, компенсацію та правову допомогу.

■ Доступних державних послуг, зокрема:

- ▶ охорона здоров'я, включаючи психічне здоров'я, сексуальне і репродуктивне здоров'я та права;
- ▶ комплексне статеве виховання з урахуванням вікових особливостей;
- ▶ соціально-психологічна підтримка;
- ▶ освіта та професійна підготовка;
- ▶ програми інтеграції;
- ▶ навчання мов та цифровим технологіям;
- ▶ житлове забезпечення і
- ▶ працевлаштування.

2.6 Доступ до системи правосуддя

Для ефективного здійснення прав та/або вжиття заходів у випадку порушення таких прав відповідно до належних національних і міжнародних стандартів та інструментів жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку потребують ефективного доступу до правосуддя. Доступ до правосуддя для постраждалих від злочинів також стримує тих, хто намагається заподіяти шкоду. Необхідно застосовувати **міжсекторальний та гендерно орієнтований** підхід до жінок та дівчат-мігранток, біженок і шукачок притулку при визначенні їхньої індивідуальної ситуації та потреб. Особливо це важливо тоді, коли рішення впливають на їхній правовий статус, наприклад, при депортації, встановленні постраждалих від торгівлі людьми, у процедурах стосовно дозволів на проживання та надання притулку.

ОСНОВНІ ПЕРЕШКОДИ В ДОСТУПІ ДО ПРАВОСУДДЯ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Громадяни України, які виїхали за кордон після початку повномасштабних бойових дій на території країни, стверджують, що відсутність перекладачів — основна проблема у доступі до правосуддя. Через незнання мови та законодавчих норм приймаючої країни вони не можуть пояснити проблеми, зафіксувати порушення їхніх прав або пройти необхідні медичні обстеження для своєчасного збору доказів у випадку насильства. Відповідно до громадського руху «Віра, Надія, Любов» жінки не завжди могли викликати швидку чи поліцію, не маючи змоги розповісти про те, що з ними сталося. Їм не завжди відомо про безоплатну правову допомогу, а звернення до адвоката доступне не кожному.

В Україні пошук перекладача займає певний час. Часто перекладачів наймають у неурядових організаціях або через них. Відсутність реєстру акредитованих перекладачів, готових прибути на першу вимогу для перекладу, ускладнює надання оперативної допомоги жінкам і дівчатам.

Жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку повинні отримувати підтримку в рамках кримінальних, адміністративних та цивільних проваджень за допомогою наступних заходів:

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

■ Забезпечити доступ до національних та міжнародних цивільних, адміністративних та кримінальних засобів правового захисту на рівних з громадянами умовах.

■ Забезпечити доступ до юридичної консультації та безоплатної правової допомоги на умовах, передбачених національним законодавством.

- ▶ Це також має бути доступним, де це доречно, для подання позовів про компенсацію та інших засобів правового захисту проти осіб, які вчинили насильство щодо жінок та торгівлю людьми.

■ Забезпечити, щоб усі заходи щодо доступу до правосуддя були гендерно чутливими та використовували міжсекторальний підхід при визначенні індивідуальних потреб.

■ Забезпечити доступність відповідної професійної допомоги, зокрема перекладачів, зокрема сурдоперекладачів, фахівців у галузі права та міжкультурних посередників на умовах, передбачених національним законодавством.

- ▶ Це повинно бути доступним для осіб, які шукають захисту при поданні первинних скарг, протягом усього процесу правосуддя та при отриманні відшкодування, а також у контексті процедур надання притулку та/чи отримання статусу біженця.

■ Надавати підтримку протягом усього судового процесу на тих самих умовах, що й громадянам країни.

- ▶ Наприклад, служби підтримки постраждалих, доступ до адвокатів, ГО.

2.7 Штучний інтелект (ШІ), автоматизоване прийняття рішень та захист даних

Значні проблеми з упередженнями та дискримінацією виникають у використанні та розробці нових технологій, зокрема з погляду алгоритмів, великих масивів даних та застосування таких технологій, як розпізнавання обличчя. Це все частіше підтверджується документально, і зростає визнання необхідності посиленого захисту прав людини та інтеграції перспективи гендерної рівності у цю сферу. Рекомендація Ради Європи CM/Rec (2020)1 щодо впливу алгоритмічних систем на права людини⁴⁴, наприклад, чітко окреслює загрозу дискримінації на різних етапах розробки та застосування штучного інтелекту. Наприклад, найбільш ймовірно, що кольорові жінки можуть бути неправильно ідентифіковані технологією розпізнавання обличчя порівняно з білими чоловіками.⁴⁵ Спільноти мігрантів також зазнавали

дискримінації через використання алгоритмічного прийняття рішень державними органами влади.⁴⁶ Наразі Рада Європи працює над новою Рамковою конвенцією зі штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права.⁴⁷

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

■ Перш ніж впроваджувати штучний інтелект та системи автоматизованого прийняття рішень у сфері контролю міграції, слід забезпечити проведення оцінки впливу на реалізацію прав людини з огляду на гендерну рівність. Чи слід переглянути існуючі системи на предмет упередженості?

■ Впроваджувати політику та практику для забезпечення, що будь-яке проектування, розробка та застосування штучного інтелекту та систем автоматизованого прийняття рішень установами державного чи приватного сектору або постачальниками послуг і підрядниками є недискримінаційними, відповідають принципам приватності особистого життя, а також мають прозорі й чіткі механізми керування у контексті:

- ▶ прийняття рішень прикордонними службами та органами міграційного контролю, включно з рішеннями щодо в'їзду чи повернення;
- ▶ управління міграційними потоками, включно з використанням біометричної інформації;
- ▶ забезпечення правопорядку й безпеки жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку;
- ▶ надання послуг жінкам і дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку.

■ Забезпечити залучення відповідних громадських організацій жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку до обговорень щодо розробки та розгортання нових технологій, які їх стосуються.

ДІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ ДАНИХ

■ Визнати конкретні ситуації вразливості жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку до зловживання даними.

■ Вжити необхідних заходів кібербезпеки, щоб забезпечити конфіденційність, безпеку та загальний захист персональних даних згідно з внутрішнім законодавством і застосовними міжнародними зобов'язаннями.

■ Не передавати жодні персональні дані до країни походження без законних правових підстав та без надання пояснень особі, якої це стосується, зрозумілою для неї мовою, які саме дані передаються, з якою метою та за яких умов, включно із наданням такій особі можливості реалізувати свої права, особливо права на доступ, заперечення, звернення до відповідних спостережних органів за правовим захистом або допомогою, крім винятків, передбачених законом.

- ▶ Забезпечити інформацію, яка пояснює вищенаведене, у доступному форматі для жінок або дівчаток, яких це стосується.

2.8 Співпраця з громадянським суспільством

Організації мігранток та біженок, організації, які захищають права жінок та інші суспільні організації є вагомими захисними факторами у забезпеченні дотримання універсальних прав людини жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку. Часто переважна більшість послуг для постраждалих від домашнього насильства та інших форм насильства стосовно жінок надаються неурядовими або громадськими організаціями.⁴⁸ Оскільки вони знаходяться в перших рядах, зазвичай вони мають глибоке розуміння потреб жінок і дівчат, яким надають послуги.

Парламентська асамблея Ради Європи закликала держав створити механізми для забезпечення систематичного проведення консультацій з організаціями жінок-мігранток та біженок та організаціями, які представляють таких жінок.⁴⁹

ДОСВІД РЕАГУВАННЯ ГО ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Місцеві ГО та громадянське суспільство по всій Європі оперативно зреагували на вторгнення і знаходилися на передньому краї задоволення основних потреб та оцінювання ризиків для безпеки. У Польщі, як повідомляють С. Пертек, І. Кузнецова та М. Кот (2022)⁵⁰:

«Ініціативи на рівні співробітників на місцях та на нижніх рівнях часто заповнювали важливі прогалини у роботі волонтерів, дозволяючи біженцям переїжджати до інших міст, знаходити житло та отримувати емоційну і практичну підтримку. «Ми розповіли свою історію, і вони впустили нас у свої серця, свої домівки, і коли ми возз'єдналися, мій моральний стан почав покращуватися». (Уляна, травень 2022 року, Польща)»

На жаль, держави не спішили координувати дії з ГО, що призвело до «перенесення відповідальності за самозахист з можновладців на самих біженців, що ключові інформатори вважали неетичним. Таке перенесення відповідальності призвело до надмірного навантаження на ГО як основних суб'єктів, які надають негайну та короткострокову допомогу».⁵¹

В Україні численні місцеві та міжнародні організації співпрацювали з метою протидії сексуальному та гендерно зумовленому насильству. Наприклад, Субкластер з питань ГЗН Кластеру з питань захисту в Україні активізував сім субнаціональних хабів (у Вінниці, Дніпрі, Києві, Полтаві, Ужгороді, Львові та Одесі), які охоплюють 21 область України за винятком окупованих територій або районів активних бойових дій.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

■ Забезпечити ефективну підтримку та співпрацю (включаючи фінансування) з організаціями мігранток і біженок, організаціями, які захищають права жінок, та іншими суспільними організаціями, які забезпечують захист універсальних прав людини для жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, та які захищають їх і розширюють їхні права й можливості.

■ Створити механізми для забезпечення проведення широких та систематичних консультацій між організаціями мігранток та біженок, включаючи, за потреби, організації жінок-ромів та мандрівників⁵², при розробці політик з питань міграції, надання притулку та інтеграції.

2.9 Збір, вивчення та моніторинг даних

Систематичний та належний збір даних давно визнаний важливим елементом ефективної розробки політики у сфері запобігання та боротьби з усіма формами насильства стосовно жінок.⁵³ Збір даних — в ідеалі з розбивкою за віком і статтю — про проблеми міграції та рівності дозволяє державам ефективно та систематично відстежувати, досліджувати та оцінювати вплив відповідних політик. У свою чергу це повинно призвести до більш ефективного та дієвого розподілу ресурсів і швидшої ідентифікації та усунення прогалин у сфері захисту. Збір та обробка даних повинні дотримуватися законів про захист та конфіденційність даних.

ГЕНДЕРНІ ДАНІ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців збирає дані стосовно біженців з України з розбивкою за гендером.⁵⁴

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБОРУ ДАНИХ ПРО НАСИЛЬСТВО СТОСОВНО ЖІНОК ТА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

■ Слід збирати дані стосовно проблем міграції, біженців та надання притулку. Зокрема щодо постраждалих від насильства стосовно жінок, включаючи торгівлю людьми.

■ Дані потрібно розбивати принаймні за віком та статтю. Що стосується домашнього насильства та насильства стосовно жінок, ідеальним варіантом є фіксування характеру взаємовідносин.

■ Вжити заходів для забезпечення відповідності вимогам про захист даних, включаючи кібербезпеку.

■ Проводити, підтримувати та фінансувати вивчення, моніторинг та оцінку політик міграції, інтеграції й надання притулку з погляду гендерної рівності, особливо у зв'язку із запобіганням будь-яких порушень основоположних прав жінок і дівчат.

■ Забезпечити, що розробка та коригування державної політики керується доказами та використовує зібрані дані та результати такого дослідження та оцінювання.

2.10 Захист і підтримка

2.10.1 Що захищається?

Жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку мають право на захист від:

- усіх форм насильства стосовно жінок та домашнього насильства;
- усіх форм торгівлі людьми та усіх форм сексуальної експлуатації;
- мови ворожнечі та сексизму.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ

Наразі відсутні точні дані про кількість випадків скоєного російськими військовослужбовцями сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК). Відповідно до звітів громадських та міжнародних організацій мова може йти про сотні випадків. Ця кількість зростатиме, оскільки сексуальне насильство характеризується високим рівнем латентності. Постраждали можуть почати говорити про те, що з ними сталося, через місяці чи навіть роки, оскільки це серйозна психологічна травма.

Станом на червень 2023 року Офіс Генерального прокурора України зафіксував 208 випадків сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями. З них 140 постраждалих були жінками та 68 — чоловіками. Постраждалими було встановлено також 13 дітей — 12 дівчат та 1 хлопець.⁵⁵

Рада Європи видала посібник «Робота з постраждалими від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту: посібник для фахівців із психіатричної допомоги та екстреного реагування в Україні».⁵⁶

В Україні було створено 11 центрів допомоги врятованим [див. вище]. Окремий Центр допомоги врятованим було відкрито в Польщі для українців, які постраждали від сексуального та гендерно зумовленого насильства.⁵⁷ Планується відкриття наступного центру в Чеській Республіці.⁵⁸

Запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству вимагає далекосяжних змін у ставленні всього суспільства, подолання гендерних стереотипів і покращення обізнаності. Місцеві й регіональні органи можуть відігравати вирішальну роль у вжитті цих заходів шляхом їх адаптування до конкретних реалій.⁵⁹ До труднощів у запобіганні насильству стосовно жінок-мігранток, біженок та шукачок притулку також відноситься вирішення антимігрантських та расистських настроїв. Коли вчиняється насильство, врятовані потребують належного захисту від майбутнього насильства, підтримки та допомоги для подолання численних наслідків такого насильства і для відновлення їхнього життя.⁶⁰ З точки зору запобігання та захисту може бути необхідно переглянути та покращити національну законодавчу базу та політичні заходи для забезпечення, що вони працюють над запобіганням усім формам насильства стосовно жінок, домашньому насильству та торгівлі людьми, а також над захистом усіх врятованих. Нерідко необхідні позитивні заходи для захисту осіб у ситуаціях вразливості, які включають вразливість внаслідок міграції або статусу біженця, або відсутності статусу.

Жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку часто опиняються в ситуаціях соціальної, юридичної та економічної вразливості, що підвищує ризик деяких найтяжчих злочинів. Захист вимагає не лише того, щоб злочин був прописаний в законодавстві, але й того, щоб були вжиті заходи для забезпечення застосування закону без дискримінації та у такий спосіб, який забезпечує ефективне запобігання до події та захист, якщо виникне шкода. Органи влади повинні діяти з належною обачністю при розслідуванні гендерно зумовленого насильства та торгівлі людьми.

Держави-члени Ради Європи повинні забезпечити здійснення низки правових, нормативних та політичних заходів, щоб жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку були **захищені від усіх форм насильства стосовно жінок, включаючи торгівлю людьми.**

ЗАХОДИ

■ Забезпечити, що правова і політична рамка охоплює мову ворожнечі та сексизм.

- ▶ Це має включати цифрові аспекти насильства стосовно жінок.⁶¹

■ Боротися із сексуальною експлуатацією жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, включаючи попит на таку експлуатацію. Вжиті заходи повинні включати:

- ▶ захисні,
- ▶ каральні,
- ▶ запобіжні і
- ▶ просвітницькі заходи.

■ Виявляти (або ідентифікувати) та оперативно скеровувати для отримання підтримки постраждалих від насильства стосовно жінок, торгівлі людьми та усіх форм гендерно зумовленого насильства.

■ Запровадити механізми перевірки, ідентифікації та скерування, зокрема на кордонах, у місцях приймання та утримання.

■ Моніторинг та оцінка заходів захисту. Неможливо дізнатися про ефективність заходів, якщо їх не моніторити та не оцінювати.

■ Забезпечити, щоб культура, традиції, релігія чи так звана «честь» не враховуватимуться як виправдання будь-якої експлуатації або актів насильства щодо жінок і дівчат.

2.10.2 Так звана "честь" ніколи/за будь яких умов не може бути виправданням

Злочини, вчинені в ім'я так званої «честі», є злочинами, які довгий час були частиною кримінального ландшафту держав-членів Ради Європи: вбивство, неумисне вбивство, тілесні ушкодження тощо. Відрізняє ці злочини їхній намір. Прихована мета може полягати у відновленні «честі» сім'ї, бажанні виглядати особою, яка поважає традиції або дотримується передбачуваних релігійних, культурних або традиційних вимог конкретної громади. Члени сім'ї або громади, які вбивають, калічать або травмують жінку за її фактичне або передбачуване порушення культурних, релігійних або традиційних норм, не повинні мати змогу посилатися на будь-яку з вищевказаних підстав у кримінальному провадженні.

Потрібно застосовувати суворіше покарання, якщо злочин вчиняє член сім'ї або двоє чи більше осіб, які діють разом.⁶²

2.10.3 Забезпечення ефективності захисту

Як показує практика, орієнтований на права людини та постраждалих підхід до захисту жінок і дівчат, які зазнають гендерно зумовленого насильства, має більше шансів призвести до успішних переслідувань та позитивних результатів, як-от розширення їхніх прав та можливостей і здатність піти від насильства, жорстокого поводження та експлуатації.

До деяких ключових елементів, які усувають перешкоди для доступу до правосуддя для жінок-мігранток, біженок та шукачок притулку, відносяться:

- доступ до загальних та спеціалізованих служб підтримки;
- програми компенсації та реінтеграції;
- відсутність покарань стосовно міграційного статусу внаслідок експлуатації.

РЕЄСТР ЗБИТКІВ

Як перший крок до створення міжнародного механізму відшкодування збитків постраждалим від російської агресії 17 травня 2023 року була прийнята Резолюція Ради Європи CM/Res (2023) 3 «Про створення Розширеної часткової угоди стосовно реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України».⁶³ Реєстр слугуватиме формою обліку доказів та претензій про збитки, шкоду чи ушкодження, заподіяні усім відповідним фізичним та юридичним особам, а також державі Україна, міжнародно-протиправними діями Росії в Україні або проти неї. У «Ризьких принципах» від 11 вересня 2023 року⁶⁴ наголошується, що Реєстр повинен мати підхід, орієнтований на постраждалу особу, щоб забезпечити засоби правового захисту, зокрема, для найбільш уразливих верств населення, таких як жінки та діти. Національні органи влади повинні сприяти координуванню внутрішніх зусиль для підтримки функціонування Реєстру.

ЗАХОДИ

■ Забезпечити ефективний доступ до спеціалізованих притулків для постраждалих від насильства стосовно жінок, включаючи постраждалих від торгівлі людьми.

- ▶ Легальний міграційний статус не повинен бути перешкодою для доступу до спеціалізованих притулків. Притулки дозволяють жінкам піти від жорстокого поводження, відновитися та домогтися справедливості.

■ Забезпечити доступність загальних та спеціалізованих послуг з підтримки для осіб, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, включно з тими, які розміщуються у транзитних, приймальних і житлових пунктах.

- ▶ До таких послуг входить щонайменше короткострокова та довгострокова психологічна підтримка і медична допомога, включно з послугами у сферах охорони психічного здоров'я, відновлення після травм, сексуального та репродуктивного здоров'я, термінової медичної допомоги та збору доказів службами судмедекспертизи у випадках зґвалтування й сексуального нападу, а також послуги психотерапевта та інші консультації.

■ Компенсаційні плани, заходи або інші програми повинні бути доступними для жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку відповідно до внутрішнього законодавства.

- ▶ Такі заходи повинні спрямовуватися на інтеграції або реінтеграцію постраждалих від насильства стосовно жінок, включаючи торгівлю людьми.

■ Забезпечити, що покарання не застосовується, включаючи втрату легального статусу мігранта або біженця, внаслідок експлуатації як постраждала особа від торгівлі людьми.

2.10.4 Елементи для забезпечення ефективного захисту та доступу до правосуддя

Важливо, щоб випадки насильства стосовно жінок та домашнього насильства не отримували низький пріоритет у розслідуваннях та судових процесах. Розслідування необхідно проводити з належною ретельністю та в ефективний спосіб. Усі процедури потрібно проводити з дотриманням фундаментальних принципів прав людини із застосуванням орієнтованого на постраждалих підходу, що передбачає розуміння насильства з урахуванням гендерного аспекту. Оскільки жінки та дівчата з числа мігрантів, біженців та шукачів притулку можуть зазнавати специфічних видів шкоди та стикатися з особливими труднощами у доступі до захисту та правосуддя, важливо, щоб їхні голоси були почуті та взяті до уваги в процесі розробки законодавства та політики. Важливо, щоб персонал був підготовленим і **обізнаним про труднощі, з якими можуть зіткнутися жінки й дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку при інформуванні про випадки насильства** щодо жінок та торгівлю людьми. Вищевказане зазвичай трапляється через невизначений правовий статус, недоступність якісних послуг перекладу, відсутність знань про свої права та актуальність їхнього досвіду з пережитого насильства при ухваленні рішень щодо міграції/надання притулку, соціальну стигматизацію, злидні та відсутність підтримки. Наступні заходи розроблені з метою допомогти державам з виконанням таких обов'язків та забезпеченням, що жінки й дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку не лише отримують захист, а й також можуть домогтися справедливості стосовно винних у насильстві. Своєю чергою це повинне виступати стримуючим чинником на користь населенню в цілому.

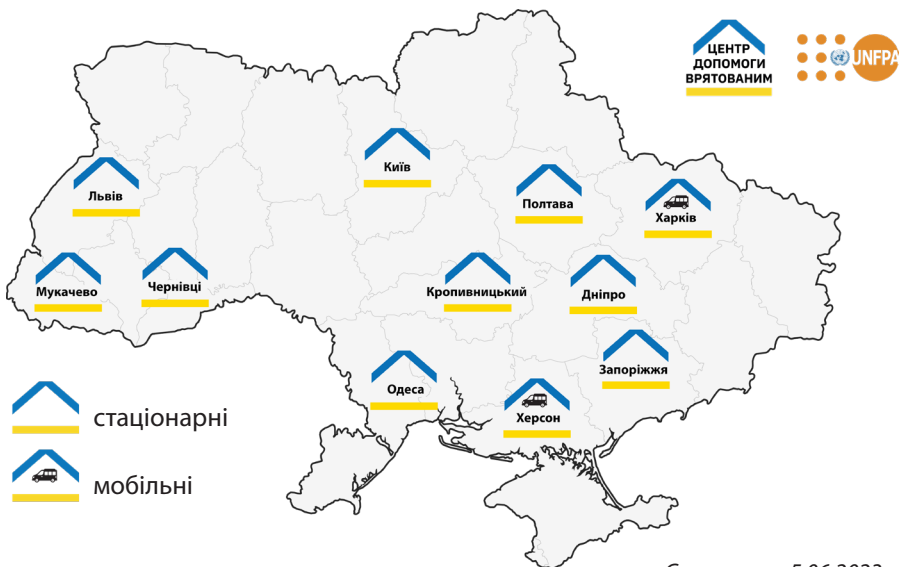
Ключові елементи цього підходу включають:

- міжвідомчий, орієнтований на постраждалих підхід;
- освіту та підвищення обізнаності;
- ефективні процеси подання скарг та інформування;
- індивідуальне оцінювання ризиків та управління ризиками.

ЦЕНТРИ ДОПОМОГИ ВРЯТОВАНИМ

3 травня 2022 року Україна підписала угоду про співробітництво з Організацією Об'єднаних Націй щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом.⁶⁵

У відповідь на виклики війни були створені центри допомоги врятованим⁶⁶. Тут внутрішньо переміщені особи та місцеві мешканці можуть отримати соціально-психологічну, правову та інформаційну підтримку з різних питань. Спеціалісти в центрах також надають комплексну спеціалізовану допомогу у випадках сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, і забезпечують врятованим доступ до тієї допомоги, яка їм потрібна.

Україні функціонує 11 центрів: 9 стаціонарних (Київ, Дніпро, Львів, Запоріжжя, Одеса, Полтава, Кропивницький, Мукачево, Чернівці) та 2 мобільних у формі виїздів груп спеціалістів (Харків та Херсон)

ЗАХОДИ

■ Застосовувати міжвідомчий, орієнтований на постраждалих підхід до захисту.

- ▶ Це повинно сприяти запобіганню вторинній віктимізації та націлюватися на розширення прав та можливостей жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку.

■ Належно фінансувати та проводити програми з підвищення рівня обізнаності й підготовки різних органів та персоналу стосовно:

- ▶ насильства стосовно жінок;
- ▶ торгівлі людьми;
- ▶ гендерної рівності;
- ▶ міжкультурних питань.

■ Це має гарантувати, що всі відповідні працівники зможуть:

- ▶ оперативно ідентифікувати постраждалих;
- ▶ ефективно співпрацювати;
- ▶ проводити оцінку ризиків;
- ▶ інформувати постраждалу особу про її права;
- ▶ звертатися до відповідних органів;
- ▶ розуміти та усувати перешкоди для повідомлення інформації.

■ Забезпечити наявність і доступність механізмів для повідомлення про випадки насильства щодо жінок, включаючи торгівлю людьми, для персоналу та від персоналу.

■ Забезпечити доступ до телефонних ліній довіри з урахуванням вікових та гендерних аспектів.

■ Створити міжвідомчі процедури перенаправлення.

- ▶ Своєчасне скерування до відповідних установ для надання медичної та психологічної допомоги сприяє повідомленню інформації.

■ Забезпечити індивідуальну оцінку ризиків та управління ризиками для захисту від насильства або експлуатації.

- ▶ Це повинно враховувати підвищену вразливість жінок і дівчат-мігранток через їхній незахищений правовий статус.

2.11 Надзвичайний стан та кризовий менеджмент

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, є одним з найгірших звірств війни, яке систематично використовується як тактика для приниження, порушення та руйнування свідомості і тіла постраждалих з наміром поширити страх та зламати дух пригноблених. У міжнародному праві воно вважається воєнним злочином та використовується як засіб етнічної чистки з метою завдати непоправної шкоди репродуктивному циклу «ворога» або заселити регіони «справжньою кров'ю» потенційного завойовника. Хоча постраждалими є переважно жінки та дівчата, вони не є єдиними цілями; сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, менше обумовлюється ознакою статі, коли це стосується малих дітей.

Сьогодні сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, більше не вважається неминучим та невіддільним побічним продуктом війни, а визначається як явище, якому можна запобігти та з яким можна ефективно боротися. Запобігання сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, починається задовго до розв'язання збройного конфлікту. Парламентська асамблея закликала держав-членів та парламенти працювати над запобіганням у мирний час та у подібних до конфлікту ситуаціях через узгоджені міжнародні дії, національні політики захисту, суворе дотримання покарань для винних, розширення прав та можливостей вразливих осіб, а також програми відшкодування та реабілітації з орієнтацією на врятованих.⁶⁷

У ситуаціях медичної, гуманітарної або екологічної кризи держави-члени мають враховувати підвищений ризик гендерно зумовленого насильства, торгівлі людьми, злиднів та втрати домівок, з яким стикаються жінки й дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку.

Ключові терміни: кліматична або екологічна міграція

Кліматична або екологічна міграція виникає тоді, коли особа або група осіб змушена покинути місце постійного проживання або вирішує зробити це тимчасово чи назавжди в межах держави або через міжнародний кордон **здебільшого через раптову або прогресивну зміну навколишнього середовища внаслідок зміни клімату.**⁶⁸

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ ТА УКРАЇНА

4 березня 2022 року, через кілька днів після початку повномасштабного збройного вторгнення російських сил в Україну, на території Європейського Союзу було активовано тимчасовий захист⁶⁹, що забезпечило негайний та колективний захист переміщених осіб, які не можуть повернутися до країн їхнього походження. З того моменту його було продовжено до 4 березня 2025 року.⁷⁰ Багато європейських держав зняли візові обмеження, що сприяло безпечнішому легальному доступу до захисту.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ В ПЕРІОД КРИЗИ АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

■ Враховувати становище та потреби жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку в антикризовому управлінні та заходах відновлення.

■ Вважати наступне «важливими послугами» в період надзвичайного стану або кризи:

- ▶ охорона здоров'я;
- ▶ притулок;
- ▶ продовольча безпека;
- ▶ розширення економічних можливостей;
- ▶ доступ до системи правосуддя;
- ▶ доступ до спеціалізованих послуг з підтримки для жінок, постраждалих від насильства.

■ Забезпечити, щоб усі заходи, вжиті під час кризи, та будь-яке наступне оголошення надзвичайного стану відповідає міжнародним зобов'язанням стосовно прав людини, належних жінкам і дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку.

■ Впровадити системи для забезпечення консультацій з громадськими організаціями, які займаються проблемами жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, під час кризи та будь-якого надзвичайного стану, що настає після неї.

Прибуття

3.1 Інформація та процедури до прибуття

Забезпечення законних шляхів міграції та процедур видачі віз, які враховують гендерні та вікові аспекти, створюють хороші можливості надання жінкам і дівчатам інформації про їхні права та обов'язки, зокрема дії, які потрібно здійснити, якщо їм загрожує торгівля людьми⁷¹ або насильство стосовно жінок, або домашнє насильство у приймаючій країні. Це також забезпечує можливість скоротити нелегальну міграцію. Наприклад, жінці, яка оформляє візу дружини, може бути корисно знати про законні варіанти міграції, якщо її чоловік згодом стане схильним до насильства.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ ТА ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ

■ Забезпечити, що такі імміграційні процедури, як оформлення візи та співбесіда, враховують специфічне становище жінок та дівчат, їхні особливості, потреби та вразливості.

■ Забезпечити, що імміграційні процедури враховують вікові та гендерні аспекти.

■ Надати доступну інформацію перед поїздкою про умови законного в'їзду та перебування на території.

3.2 Транзитні та приймальні пункти

З часом поняття «приймання» змінилося. Зазвичай його визначають як умови одразу після прибуття в порт або на сухопутний кордон, тоді як

опрацьовуються заяви мігрантів та мігрантів з нерегульованим статусом, або після прибуття. Сюди можна віднести прибуття на човні, тоді як постраждали від торгівлі людьми або мігранти розміщуються на кордоні у таборах, приймальних центрах або інших пунктах для розміщення шукачів притулку.⁷²

Процес перевірки повинен:

■ сприяти якомога швидшій ідентифікації постраждалих від насильства стосовно жінок, включаючи торгівлю людьми;

■ забезпечити оперативне та ефективне опрацювання заяв жінок про захист. Ці процедури слід здійснювати у безпечний, конфіденційний орієнтований на постраждалих спосіб;

■ забезпечення відповідних послуг з підтримки постраждалих від насильства стосовно жінок, зокрема торгівлі людьми.

ТОРГІВЛЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК І ДІВЧАТ

Значна загроза торгівлі людьми та експлуатації українських жінок і дітей виникла на кордонах та у приймаючих країнах одразу після початку збройного вторгнення. Нерідко цьому сприяло зловживання соціальними мережами та каналами зв'язку, щоб зробити новоприбулих українок мішенями для експлуатації та жорстокого поводження під виглядом пропозицій житла чи працевлаштування.⁷³ Неофіційне розміщення часто не перевірялося державними органами на придатність або безпечність. У своїй доповіді С. Пертек, І. Кузнєцова та М. Кот (2022) «Жодного безпечного місця: українські біженці під загрозою насильства, торгівлі людьми та експлуатації. Висновки з Польщі та України» наводять наступний приклад:

«Коли ми приїхали до Польщі, у мене було багато Telegram-каналів. Один з них містив повідомлення про роботу з високою платнею за прибирання будинку. Я відповіла, написала особисте повідомлення, і потім прийшла відповідь, де мене просили розповісти про себе, про мою історію. Я була здивована, але розповіла їм, що я приїхала з України, про моїх дітей, і вони почали описувати суть роботи. Вони запитали, чи можу я працювати понаднормово. Звичайно, я погодилася, після чого виявилось, що робота полягала у наданні інтимних послуг, а не прибиранні будинку. Потім мені сказали, на мій подив, таку двозначну фразу, що «інтимні місця також потребують очищення». (Саша, травень 2022 року, Польща)

ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІВЧАТ У ТРАНЗИТНИХ, ПРИЙМАЛЬНИХ І ЖИТЛОВИХ ЦЕНТРАХ

У всіх транзитних, приймальних і житлових центрах:

■ Забезпечити, щоб заходи враховували вікові та гендерні аспекти.

- ▶ Це також повинно поширюватися на перевірку заходів на кордонах.

■ Діють процедури для забезпечення врахування особливих потреб та міркувань безпеки при визначенні місць проживання та доступу до послуг:

- ▶ вагітність;
- ▶ інвалідність;
- ▶ особливі медичні потреби.

■ Особи, які пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, мають розміщуватися у спеціалізованих пунктах прийому і проживання.

■ Забезпечити у цих пунктах достатню кількість персоналу, переважно жіночої статі, який пройшов підготовку з прав людини, гендерної рівності та боротьби з насильством стосовно жінок.

■ До складу персоналу можуть входити:

- ▶ юристи;
- ▶ соціальні працівники;
- ▶ міжкультурні посередники;
- ▶ перекладачі;
- ▶ співробітники поліції;
- ▶ охоронці.

■ Забезпечити доступ до систем подання скарг/повідомлення інформації про насильство або інші порушень прав.

- ▶ Скарги необхідно розслідувати та у разі потреби передавати до поліції.
- ▶ У разі потреби забезпечити доступ до правової допомоги. [див. [доступ до правосуддя](#)]

■ Сприяти скеруванню жінок і дівчат до ГО і, зокрема, служб підтримки постраждалих, якщо це необхідно.

■ Регулярно здійснювати незалежний моніторинг усіх пунктів для забезпечення дотримання стандартів захисту.

- ▶ Сюди відносяться в тому числі пункти, якими керують приватні підрядники.

■ Якщо жінки або дівчата позбавлені волі, забезпечити дотримання центрами усіх положень стосовно [тримання під вартою](#) (нижче).

■ Забезпечити їхнє розташування у місцях, де жінки та дівчата будуть в безпеці й зможуть отримати доступ до відповідних послуг та інформації.

■ Відповідні послуги та інформація стосуються:

- ▶ охорони здоров'я, зокрема сексуального та репродуктивного здоров'я;
- ▶ соціальної та правової допомоги;
- ▶ освіти;
- ▶ необхідних торгових закладів.

У приймальних і житлових центрах:

■ Забезпечити належні та безпечні житлові приміщення для жінок та дівчат у транзитних і приймальних пунктах.

- ▶ Для самотніх жінок з дітьми до 18 років або без дітей також слід надати доступ до окремих, безпечних спальних місць, санітарних зон та інших безпечних приміщень.

■ До інших елементів, які слід забезпечити, відносяться:

- ▶ доступ до природного та штучного світла;
- ▶ достатня вентиляція та опалення;
- ▶ чисте ліжко та постільна білизна;
- ▶ вільний доступ до чистого добре освітленого душу та туалету;

- ▶ безоплатний та регулярний доступ до основних гігієнічних наборів/засобів;
- ▶ в разі необхідності слід надавати дитяче харчування та одяг.

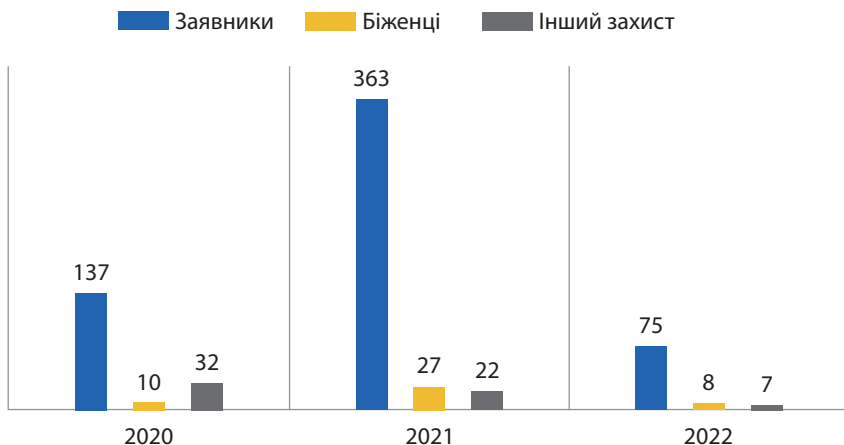
3.3 Притулок

Законодавчим нормам та практиці надання притулку давно не вдається усунути відмінності між тим, як і чому чоловіки та жінки зазнають переслідувань. Розвиток міжнародного права прав людини, стандартів та прецедентного права (судової практики) призвели до підвищеного визнання гендерно зумовленого насильства як підстави для пошуку притулку. Визнання — це перший крок. Важливе значення має реалізація орієнтованих на гендерні аспекти процедур, щоб дозволити жінкам розповісти про їхній досвід та отримати належного рівня захист, аби вони могли знаходитися в безпеці, і щоб їхні фундаментальні права були захищені. Рекомендація містить комплекс заходів, спрямованих на допомогу державам із забезпеченням, що процесуальна та змістовна справедливість є частиною процесу надання притулку, з яким стикаються жінки та дівчата.

БІЖЕНЦІ ТА МІГРАНТИ В УКРАЇНІ

Відповідно до даних Державної міграційної служби станом на перший квартал 2023 року 1 477 іноземців в Україні були зареєстровані як особи без громадянства або біженці, з яких 28,6% — жінки.

Жінки та статус біженця в Україні

В Україні національним законодавством про порядок надання міжнародного захисту є Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Визначення поняття «біженець» повністю відповідає міжнародним договорам, а саме Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу щодо статусу біженців 1967 року. Проте гендерно зумовлене насильство не має окремого визначення.

ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ ПРИТУЛКУ ДЛЯ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ

■ Прийняти та застосовувати стандарти, практики та процедури надання притулку, які враховують вікові та гендерні аспекти.

■ Забезпечити, що жінки та дівчата мають право доступу до інформації й процедур щодо надання притулку у визначених місцях на кордонах та території держав-членів.

■ Забезпечити, що жінки та дівчата мають можливість подати заяву про надання притулку незалежно від їхнього чоловіка/дружини, батьків або партнера, що передбачено внутрішнім законодавством.

■ Жінки та дівчата повинні дізнатися про таке право якомога швидше.

■ Забезпечити, що правова база дозволяє тлумачити Конвенцію про статус біженців 1951 року з урахуванням гендерних аспектів.

■ Це повинно включати:

- ▶ підстави для надання притулку;
- ▶ визнання гендерно зумовленого насильства, зокрема торгівлі жінками та дівчатами, як можливої форми переслідування.⁷⁴

■ Забезпечити комплексні керівні принципи, що враховують гендерні аспекти, на усіх етапах процесу надання притулку. Це включає:

- ▶ послуги прийому та підтримки;
- ▶ перевірка визначення «безпечних» країн для пришвидшених процедур або процедур призупинення;

- ▶ затримання;
- ▶ визначення статусу;
- ▶ ухвалення судового рішення;
- ▶ повернення.

■ Навчати увесь відповідний персонал вищевказаним керівним принципам.

■ Відповідний персонал включає:

- ▶ персонал, який працює з шукачами притулку та біженцями від початку до кінця, зокрема на кордонах та у транзитних, приймальних або житлових пунктах;
- ▶ осіб, які приймають адміністративні рішення;
- ▶ юристів;
- ▶ працівників судової системи.

■ Забезпечити працівників з питань надання притулку та перекладачів жіночої статі.

- ▶ Жінкам необхідно повідомляти про таку можливість. В ідеалі це потрібно робити на початковому етапі, і надати жінці або дівчині можливість обрати гендер перекладача або інтерв'юера.

■ Забезпечити, що жінки можуть просити про опитування окремо від чоловіків з однієї сім'ї без присутності дітей.

■ Такі ж принципи потрібно застосовувати до неповнолітніх заміжніх дівчат з відповідними коригуваннями згідно з віком. Для цього потрібне наступне:

- ▶ конфіденційна процедура повідомлення їх про таку можливість;
- ▶ належним чином повідомлена гарантія конфіденційності.

При опрацюванні та розгляді заяв про надання притулку закон або політики повинні забезпечити, що буде враховано:

■ особисті обставини заявника(-ці) та індивідуальну оцінку ризику;

■ актуальну інформацію про країну походження, включно з ситуацією щодо гендерної рівності й прав жінок.

- ▶ Сюди входить інформація про доступ до системи правосуддя, нормативно-правову базу та її реалізацію, доступну соціальну, економічну й іншу підтримку та будь-які форми множинної й міжсекторальної дискримінації та/або патріархального ставлення, з якими можуть зіткнутися жінки та дівчата.

У разі негативного рішення про статус біженця для жінки або дівчини:

■ Забезпечити ефективний доступ до правосуддя відповідно до вищенаведеного розділу [доступ до правосуддя](#).

■ Забезпечити реальну можливість звернутися за додатковим захистом.

- ▶ Необхідно потурбуватися, щоб додатковий захист не використовувався для відмови у наданні статусу біженця.

Див. також розділи про [доступ до інформації](#), [штучний інтелект](#), [автоматизоване прийняття рішень та захист даних](#).

3.4 Транскордонні заходи

ТРАНСКОРДОННІ ЗАХОДИ РЕАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ НА ЕКСПЛУАТАЦІЮ ТА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

З метою реагування на ризик експлуатації та торгівлі українками за межами країни українська поліція⁷⁵ повідомила, що вони побудували хорошу співпрацю з агентствами ЄС, включаючи Європол та Європейське агентство охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС (Frontex), і створили робочу групу, яка складається переважно з країн, що межують з Україною, щоб зосередитися на запобіганні та боротьбі з торгівлею людьми. Особлива увага приділяється громадянам України, які були змушені покинути Україну через збройне втручання. Для співробітництва між різними правоохоронними органами у різних країнах використовуються сервіси зашифрованих повідомлень.

Поліція зауважила, що у період з 2022 по 2023 рік європейськими країнами було повідомлено про 98 випадків торгівлі людьми. У 16

випадках держави розпочали кримінальні провадження, 3 з яких не дали жодних результатів, оскільки інформацію не змогли підтвердити. Поліція також зазначила про успішне транскордонне співробітництво з Польщею, де було виявлено групу, яка набирала українських дівчат і відправляла їх до Польщі з метою сексуальної експлуатації. Членів цієї групи було затримано в Україні та Польщі, а дівчат врятували від сексуальної експлуатації. У Німеччині продовжується розгляд ще однієї справи стосовно неповнолітнього громадянина України.

ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРОГРАМ ПЕРЕСЕЛЕННЯ

■ Розглянути можливість участі у програмах переселення та забезпечити додаткові шляхи допуску на територію.

- ▶ Переглянути наявні програми та подумати, чи потрібні додаткові схеми.

■ Розглянути питання про сприяння законним шляхам міграції для забезпечення безпечного транзиту жінок і дівчат.

■ Розглянути фінансування спеціалізованих гуманітарних програм переселення і допомоги для жінок і дівчат, які пережили або ризикують пережити насильство щодо жінок або торгівлю людьми, включно з торгівлею з метою сексуальної експлуатації.

■ Створити й реалізувати ефективні транскордонні механізми захисту для осіб, які пережили насильство стосовно жінок та торгівлю людьми, включно з торгівлею з метою сексуальної експлуатації.

- ▶ Оскільки насильство стосовно жінок та торгівля людьми мають транскордонний характер, зокрема, наприклад, коли жінки переміщуються з однієї держави до іншої з метою перекласти відповідальність за їхні заяви про надання притулку, особливо важливе значення для їхнього захисту можуть мати транскордонні механізми захисту. Вони можуть варіюватися від використання Інтерполу та Європолу, взаємного визнання заходів захисту, офіційно оформлених обмінів інформацією між відповідними державними органами або протоколами, що стосуються використання нових технологій.

Проживання та інтеграція

” Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

Загальна декларація прав людини, стаття 25

Щоб політики у сфері надання дозволів на проживання та інтеграції були успішними, вони повинні враховувати демографічні особливості міграції: тоді як жінки становили невелику частину припливу мігрантів і часто прибували до Європи через возз'єднання сім'ї, сьогодні вони мігрують незалежно та в більшій кількості.⁷⁶ Внаслідок специфічних форм гендерно зумовленої шкоди, якої зазнають жінки, все більше необхідно, щоб інтеграційні політики та заходи враховували гендерні аспекти. Це допомагає боротися з вразливостями жінок впродовж міграційного процесу, водночас розширюючи їхні права та можливості як ключових суб'єктів та помножувачів інтеграції. Крім того, через роль, яку відіграють жінки у своїх сім'ях та громадах, інвестування в інтеграцію жінок-мігранток та біженок дозволяє створити міцну основу для включення та інтеграції майбутніх поколінь, а також для розвитку мирних, інклюзивних та згуртованих суспільств на основі спільних цінностей та поваги до різноманіття. Наступні соціально-економічні заходи призначені допомогти досягнути такого результату та забезпечити повну повагу до основоположних прав жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, при цьому дотримуючись права держав на застосування національних заходів, якщо це потрібно.

ПРІОРИТЕТИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛІВ НА ПРОЖИВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК ТА ДІТЕЙ

В Німеччині спільний дослідницький проєкт «Українські біженці в Німеччині»⁷⁷ проводив дослідження інтеграції у 2022 та 2023 роках. Основні висновки наступні:

- до 2023 року близько половини респондентів мали намір залишитися в Німеччині у довгостроковій перспективі;
- кількість працевлаштованих людей збільшилася;
- більшість біженців проживали у приватних будинках;
- відбулися певні покращення психологічного стану дітей та підлітків;
- троє з чотирьох українських біженців відвідували або пройшли один або кілька курсів вивчення німецької мови на цей момент, найчастіше — інтеграційний курс.

Автори зазначили у висновку:

«Біженці повинні знати, чи можуть вони залишитися в Німеччині на тривалий термін — навіть якщо закінчиться війна — щоб мати змогу надійно планувати майбутнє. Такі перспективи вкрай важливі для опанування німецької мови та працевлаштування».

4.1 Медичні послуги

Жінки-мігрантки, біженки та шукачки притулку часто мають конкретні медичні потреби та труднощі з отриманням тієї допомоги, яка їм потрібна. Під час материнства та дитинства необхідно забезпечити особливе піклування та допомогу.⁷⁸ Забезпечення позитивного досвіду вагітності, пологів та післяпологового періоду дозволяє жінкам та їхнім дітям розкрити повний потенціал здоров'я та добробуту. Більшості випадків материнської смерті можна запобігти за умови, що жінки мають доступ до медичної допомоги.⁷⁹ Жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку, зокрема з неврегульованим статусом, можуть не бажати звертатися за медичною допомогою, що може підвищити ризик смерті та передачі інфекційних хвороб. На додаток до забезпечення доступу до основоположних прав людини доступна медична допомога, зокрема для осіб з неврегульованим статусом, також може бути важливим заходом громадської охорони здоров'я.

ДОСТУП ДО МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ ТА ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН

Медичні реформи в Україні⁸⁰ призвели до втрати шукачами притулку права на безоплатну медичну допомогу, а екстрена медична допомога підлягає подальшому відшкодуванню шукачем притулку.⁸¹ Тому жінки та шукачі притулку без документів не можуть безоплатно отримати лікування або спеціалізовану медичну допомогу, особливо у сфері репродуктивного здоров'я, і повністю залежать від допомоги громади. Деякі жінки без документів навіть не знають, чи можуть вони звертатися за такою допомогою.

Українські жінки, які виїхали за кордон через війну, повідомляли про проблеми з доступом до медичної допомоги частково через складні процедури реєстрації, труднощі з медичним страхуванням та недостатню поінформованість про загальні процедури та мовні бар'єри.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

■ Переконатися, що при наданні медичної допомоги враховуються персональні характеристики та ситуація жінок та дівчат-мігранток, а також їхній вік та гендерна належність.

■ Надавати основні медичні послуги, включаючи первинну медичну допомогу, невідкладну та екстрену допомогу, паліативне піклування та лікування або допомогу, необхідну з міркувань громадського здоров'я, всім жінкам і дівчатам з числа мігранток, біженок та шукачок притулку.

- ▶ Сюди відносяться жінки-мігрантки, які незаконно перебувають у країні, і прийнято розрізняти допомогу «першої потреби» та «первинну», а також іншу медичну допомогу. За певних обставин відмова надавати медичну допомогу може призвести до нездатності держави захистити право на життя або встановлення нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

■ Надавати жінкам і дівчатам-мігранткам та біженкам, які законно перебувають на їхній території, ефективний доступ до якісних медичних послуг, які враховують їхній вік та гендерну належність.

- ▶ Сюди мають входити послуги у сфері психічного, сексуального та репродуктивного здоров'я, медичні послуги під час та після вагітності, а також послуги, пов'язані з досвідом насильства щодо жінок.

- ▶ Державам також рекомендовано надавати такі послуги жінкам та дівчатам-мігранткам з неврегульованим статусом.

■ Доступ до медичних послуг першої потреби для жінок і дівчат в принципі не повинен залежати від одержання дозволу імміграційної служби чи будь-якої іншої особи, крім зазначеної жінки.

- ▶ Це за умови, що лікування неповнолітніх дівчат може вимагати згоди одного з батьків або незалежного опікуна, але завжди з урахуванням найкращих інтересів дитини.

■ Забезпечити, щоб жінки давали попередню добровільну та інформовану згоду на будь-яке медичне втручання, за винятком випадків, коли інше вимагається законом.

- ▶ Щоб згода була дійсною, слід забезпечити врахування мовних, економічних та культурних бар'єрів або обмежень.

4.2 Соціальні послуги, соціальне забезпечення та житло

ДОСТУПНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК-БІЖЕНОК ТА ШУКАЧОК ПРИТУЛКУ

Жінки-біженки та шукачки притулку у складних життєвих обставинах мають право на базові соціальні послуги відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року, проте жінки-мігрантки без документів не мають такого права. Через те, що інформація про отримані соціальні послуги не збирається систематично, відсутні дані про те, скільки жінок-біженок та шукачок притулку змогли отримати передбачені законом послуги. [Див. [збір даних](#)]

Ратифікація Україною Стамбульської конвенції у 2022 році надасть можливість отримати потужну фахову підтримку від міжнародних організацій та експертів у створенні соціальних притулків для жінок, які постраждали від насильства, а також спеціалізованих послуг з підтримки. Це допоможе забезпечити ефективність закону на практиці.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 987-р від 27 грудня 2017 року було створено 3 центри соціальної інтеграції біженців та

осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, у Києві, Одесі та Харкові. Регламент центру соціальної інтеграції визначає мету, завдання та функції центру, до яких, на додаток до допомоги з соціальною інтеграцією та адаптацією, відноситься допомога біженцям та особам, які потребують додаткового або тимчасового захисту, із захистом від будь-яких форм експлуатації, психічного, фізичного насильства або інших його форм, порушень прав, честі та гідності, а також правова допомога та рекомендації щодо відновлення документів та працевлаштування.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ, СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЖИТЛА

■ При ухваленні будь-яких рішень стосовно безпеки й добробуту жінок та дівчат, включно з рішеннями, які ухвалюються соціальними службами та стосовно соціального захисту, необхідно перш за все враховувати їхні потреби.

■ Забезпечити, щоб міграційний статус не використовувався для дискримінації щодо доступу до житла та програм соціальної допомоги для жінок-мігранток, біженок та шукачок притулку, які перебувають у країні на законних підставах.

4.3 Інтеграція та участь

Деякі з нижченаведених заходів спрямовані на забезпечення інклюзії дітей, народжених на території, та скорочення випадків безгромадянства [див. вище [увага до безгромадянства](#)]. Решта положень цього розділу має на меті покращити знання, участь та розширення прав і можливостей жінок-мігранток, біженок та шукачок притулку у приймаючій громаді для забезпечення їхньої успішної інтеграції. Інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на приймаючу громаду, які пояснюють позитивні результати міграції та внесок, який жінки та дівчата-мігрантки, біженки й шукачки притулку роблять у розвиток суспільства, слугують для підвищення соціальної згуртованості та зменшення ризику конфлікту всередині громади.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТА УЧАСТІ

■ Забезпечити право на негайну реєстрацію будь-якої дитини, народженої на території, одразу після народження, а також надати такій дитині можливість отримання громадянства.

■ Вжити заходів для забезпечення того, щоб жінки-мігрантки та біженки, які мають право голосувати та балотуватися на місцевих, регіональних, національних або європейських виборах, знали про їхні права, і могли брати участь без будь-якої дискримінації.

- ▶ Наявні гендерні стереотипи та нерівності у доступі до громадянських прав та участі у прийнятті політичних рішень можуть стати ще серйознішою проблемою для жінок-мігранток та біженок. Цей крок покликаний сприяти демократичній участі осіб, які мають таке право.

■ Заохочувати та підтримувати ініціативи, спрямовані на розширення прав і можливостей жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку в межах їхніх сімей, спільнот та суспільства в цілому, шляхом підвищення їхньої самооцінки та забезпечення самовизначення, а також шляхом захисту жінок та дівчат від негативного соціального контролю.

- ▶ Сюди може входити участь у місцевих, культурних чи жіночих асоціаціях, спортивних і молодіжних клубах та інших організаціях.

■ Заснувати та підтримувати державні і приватні тренерські, менторські та інші програми підтримки, націлені на жінок та дівчат-мігранток і біженок.

- ▶ Це повинно підтримати позитивні приклади для наслідування та перспективні методи інтеграції.

■ Наголошувати на внеску, який жінки та дівчата-мігрантки й біженки роблять у суспільство, економіку та культуру приймаючих громад.

- ▶ Такий захід призначений сприяти їхній інтеграції та розширенню прав і можливостей.

4.4 Освіта

Перервана освіта є значною проблемою для дітей, які були змушені втікати або мігрували зі своїми батьками. Діти мають основоположне право на освіту⁸² і тому важливо його поважати. Труднощі з доступом до освіти можуть бути вкрай серйозними, якщо дитина не володіє мовою приймаючої громади та має обмежені можливості навчання.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ У ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ

Зі слів українських біженців під тимчасовим захистом в Польщі:

«Із власного досвіду розповім про проблему жінок, які мають дітей із розладом аутичного спектра. По-перше, закладів для таких дітей бракує, більшість — приватні. Це не по кишені українській жінці. По-друге, переважна більшість дошкільних установ очікує, що дитина швидко вивчить мову. Це неможливо у випадку діток, які потребують корекційних послуг мовою, яку вони розуміють. Для дітей із РАС вивчення іншої мови може зайняти в десятки разів більше часу, ніж у нормотипової дитини. Мені пощастило, мого сина взяли у спеціалізований приватний садок, який на півдня створив групу з українськими корекційними педагогинями. Але адміністрація закладу дала зрозуміти, що надалі я маю зробити вибір — докласти зусиль, щоб дитина вивчила мову, поки їй будуть недоступні корекційні послуги (це втрата дорогоцінного часу), чи повернення в Київ».⁸³

У приймаючій державі від дітей часто вимагають відвідувати школу згідно із законами про обов'язкову освіту. Оскільки мовні бар'єри негативно впливають на їхню освіту, багато українських дітей мають додаткові паралельні онлайн-заняття в українських школах у другій половині дня.⁸⁴

Дистанційне навчання для учнів, запроваджене у 2020 році під час пандемії Covid-19, було адаптоване до навчання у воєнний час. На адміністративно-територіальних одиницях, де тривають бойові дії, освітній процес продовжується виключно у дистанційному форматі (онлайн). Уряд запустив платформу «Всеукраїнська школа онлайн» для дистанційного та змішаного навчання учнів 5–11 класів. Якщо дитина переміщена в межах України чи за кордон, вона має можливість здобути освіту дистанційно у тому навчальному закладі, де вона навчалася до цього. Навіть якщо навчальний заклад знищений фізично, він все ще може організувати дистанційне навчання для усіх учнів.

Якщо навчальний заклад, в якому навчалася дитина, не організовує дистанційне навчання, дитина може продовжити навчання в іншому закладі за новим місцем проживання. Загалом дистанційні школи в Україні поділяються на:

1. Всеукраїнські школи та дитячі садки, навчальна програма яких відповідає навчальній програмі МОН;

2. Школи, навчальна програма яких відповідає навчальній програмі МОН і дозволяє видавати документи про освіту;

3. Школи, які забезпечили вільний доступ до занять для українських учнів.

Міністерство освіти і науки України активно поширює рекомендації щодо забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні.⁸⁵ Міністерство також звернулося до органів освіти усіх країн, де знаходяться діти з України, з проханням сприяти українській освіті.⁸⁶

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДІТЕЙ ДО ОСВИТИ

■ Забезпечити доступ дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку до обов'язкової освіти на рівні з громадянами.

■ Вжити заходів для охоплення осіб, яким могли завадити отримати доступ до освіти у країнах їхнього походження.

- ▶ Наприклад, у таких країнах, як Афганістан, дівчата не завжди можуть ходити до школи.

■ Забезпечити освіту або денне перебування, бажано в основних освітніх структурах.

- ▶ Такий захід допомагає інтеграції шляхом зменшення розриву між населенням приймаючої країни та мігрантами.

Безперервна освіта, визнання кваліфікацій та доступ до мовних курсів сприяють інтеграції та можуть бути захисними факторами для жінок і дівчат. Відповідно до внутрішніх законів, які регулюють надання прав:

ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ОСВИТИ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ЖІНОК

■ У відповідних випадках надати доступ до будь-якої доступної додаткової чи вищої освіти, професійної підготовки, навчання впродовж життя, підвищення кваліфікації та реабілітаційних ресурсів, які надаються компетентними службами.

■ Вжити заходів для сприяння визнанню та підтвердженню професійних та академічних кваліфікацій і досвіду роботи жінок і дівчат-мігранток та біженок.

- ▶ Наприклад, за допомогою таких ініціатив, як Європейський паспорт кваліфікацій для біженців Ради Європи.

■ Забезпечити доступ до належної кількості годин якісного вивчення мови та програм інтеграції для жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, щоб сприяти розширенню їхніх прав та можливостей, а також захисту.

- ▶ Жінкам слід надавати доступ до курсів зі здобуття письменності, математичної грамотності та цифрових навичок відповідно до потреб, якомога швидше після прибуття таких жінок до приймаючої країни.

4.5 Працевлаштування та розширення економічних прав і можливостей

Ключовим фактором ризику для жінок, які стикаються з насильством, жорстоким поводженням та торгівлею людьми, є відсутність розширення економічних прав і можливостей. Відсутність фінансових ресурсів також може виступати перешкодою на шляху до правосуддя через неспроможність оплатити юридичну допомогу, судові збори, догляд за дитиною або транспортні витрати. Працевлаштування та розширення економічних прав і можливостей жінок часто також має непрямі наслідки для добробуту та майбутніх результатів для їхніх дітей. Жінки-мігрантки, біженки та шукачки притулку часто зазнають множинних форм дискримінації під час пошуку роботи та покращення економічного становища. Жінкам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку, які мають дозвіл на роботу згідно з внутрішнім законодавством держави-члена, може також загрожувати експлуатація або інші форми зловживання у сфері праці через їхній міграційний статус або з інших причин. Необхідно забезпечити гідні умови праці.

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Українки стикалися з проблемами невизнання українських дипломів та тривалими процедурами ностифікації. В результаті до українців ставляться здебільшого як до кадрів на посади, які не потребують високого рівня кваліфікації, як-от прибирання, догляд за літніми людьми або дітьми.

Працевлаштування також є проблемою для громадян України за кордоном, особливо якщо особа не володіє мовою приймаючої держави.

Крім того, більшістю з тих, хто виїхав, є жінки з дітьми. Нерідко вони не можуть знайти роботу та працювати, доки їхні діти не почнуть здобувати дошкільну або шкільну освіту.

ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ТА УМОВ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ І ЗМЕНШЕННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ

■ Переглядати та слідкувати, чи існує дискримінація на ринку праці, в яких масштабах та за якими ознаками.

■ Сприяти доступу до працевлаштування для жінок-мігранток та біженок, які перебувають в країні на законних підставах, починаючи від ранніх етапів процесу міграції.

■ Переглянути національне законодавство, політику та практику для забезпечення, що вони дотримуються зобов'язань стосовно права на працю та самозайнятості для жінок і дівчат-біженок, про що зазначено у Конвенції про статус біженців 1951 року.⁸⁷

- ▶ Статті 17–19 Конвенції про статус біженців регулюють право на працю, самозайнятості та визнання свідоцтв про здобуття вільних професій.

■ Розглянути усунення перешкод для роботи, з якими стикаються інші жінки та дівчата-мігрантки після перебування на території країни протягом певного часу.

- ▶ Неможливість працевлаштування може поставити/утримувати жінку у ситуацію економічної залежності, що призводить до того, що вона менш схильна звертатися за захистом від домашнього насильства або гендерно зумовленого насильства чи форм експлуатації, зокрема торгівлі людьми.

■ Реалізувати положення актуальних національних і міжнародних стандартів, спрямованих на захист жінок та дівчат-мігранток, біженок і шукачок притулку, які працюють на їхній території, від дискримінації, експлуатації та насильства.

■ Надати доступ до фінансових послуг та базового навчання фінансовій грамотності для жінок-мігранток, біженок і шукачок притулку, щоб вони мали можливість користуватися ощадним та кредитним функціоналом і могли краще контролювати й керувати власними прибутками, оскільки це розширює їхні права та можливості.

■ Вжити заходів щодо регулювання і покращення робочих умов та усунення всіх форм трудової експлуатації й дискримінації.

- ▶ Це повинно включати численні форми дискримінації, які є множинними та перехресними. [Див. [заборона дискримінації](#)]

■ Сприяти доступу до ринку праці шляхом самозайнятості та підприємництва, забезпечуючи такі ж можливості, як і для громадян. Сюди може входити:

- ▶ професійне навчання;
- ▶ навчання впродовж життя;
- ▶ програми мікрокредитування;
- ▶ кредитування стартапів;
- ▶ розвиток бізнесу;
- ▶ підтримка волонтерства;
- ▶ інтернатура;
- ▶ стажування і
- ▶ програми працевлаштування.

■ Сприяти доступу до ринку праці шляхом вжиття заходів для гарантування доступності заходів забезпечення балансу між роботою та життям нарівні з працівниками-громадянами країни перебування. Наприклад:

- ▶ відпустка по догляду;
- ▶ гнучкі умови роботи, якщо це можливо;
- ▶ забезпечення доступу до дитячих закладів та користування ними.

4.6 Дозволи на проживання

Гарантоване право проживання та, зокрема, незалежний статус перебування можуть бути важливими для жінок, особливо якщо вони зазнають жорстокого поводження. Це визнається у Стамбульській конвенції стосовно жінок в «особливо складних обставинах» (стаття 59), Рекомендації Rec(2000)15

щодо безпеки дострокових мігрантів, а також у прецедентному праві Європейського суду з прав людини. Окремо у статті 14 Конвенції про заходи щодо протидії торгівлі людьми передбачене надання дозволу на проживання у зв'язку з особистою ситуацією або для співробітництва з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні.

ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ГАРАНТОВАНОГО ПРАВА ПРОЖИВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНОГО ДОСТУПУ ДО ЗАКОННОГО СТАТУСУ ПЕРЕБУВАННЯ

■ Забезпечити жінкам та дівчатам, яким надається дозвіл на проживання на підставі сімейних зв'язків, соціальні, економічні та трудові права і вигоди для самостійної реалізації.

■ Вжити заходів для забезпечення того, щоб жінки та дівчата з числа мігранток, біженок та шукачок притулку, які постраждали від насильства і чий статус проживання залежить від статусу чоловіка або партнера, як це визнано внутрішнім законодавством, могли отримати автономний дозвіл на проживання у разі розірвання шлюбу або розірвання стосунків.

■ Це повинно здійснюватися:

- ▶ незалежно від тривалості шлюбу або стосунків;
- ▶ **в разі особливо складних обставин, за заявою та**
- ▶ **умови надання та строк дії таких окремих дозволів на проживання встановлюються внутрішнім законодавством.**

■ Переглянути застереження до статті 59 Стамбульської конвенції.

■ Надавати інформацію та/або проводити інформаційно-просвітницькі кампанії для забезпечення, щоб жінки та дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку знали про таке право.

■ Забезпечити функціонування системи, щоб постраждалі від насильства стосовно жінок або торгівлі людьми могли отримати поновлюваний дозвіл на проживання.

■ Це необхідно:

- ▶ коли компетентний орган вважає, що їхнє перебування є необхідним у зв'язку з їхньою особистою ситуацією та/або

- ▶ **коли компетентний орган вважає, що їхнє перебування є необхідним для цілей їхнього співробітництва з компетентними органами в розслідуванні або кримінальному провадженні.**

■ Держави також можуть вирішити надавати дозволи на проживання за інших обставин.

■ Забезпечити, щоб доказові критерії та поріг для надання дозволів на проживання були реалістичними і враховували індивідуальну ситуацію, і щоб офіційні установи пройшли підготовку щодо цього стандарту.

■ Вжити заходів для сприяння можливості для постраждалих від примусового шлюбу відновити статус перебування у країні, де вони постійно проживають, якщо його було втрачено внаслідок вивезення до іншої країни з метою укладення шлюбу.

- ▶ Це може включати надання консульської допомоги у державі, куди вивезли постраждалу особу, щоб дозволити їй повернутися до приймаючої держави.
- ▶ **Ця процедура також має застосовуватися у разі потреби до осіб, які могли втратити громадянство.**

■ Переглянути умови, на яких жінки та дівчата-мігрантки та біженки, які тривалий час перебувають у країні, зокрема жінки та дівчата без громадянства, можуть отримати гарантоване право проживання на незалежній основі.

- ▶ Гарантоване право проживання необхідно особливо забезпечити особам, які пережили насильство щодо жінок, чиї діти є громадянами приймаючої країни, включно з випадками, коли вони втрачають опіку над дітьми в ході судових проваджень, пов'язаних з розлученням/ сімейними судовими процесами.

■ Переглянути та забезпечити шляхи натуралізації та вжити заходів, які гарантовано усувають гендерно зумовлені перешкоди для жінок і дівчат-мігранток та біженок у цій сфері.

- ▶ Гендерно зумовлені перешкоди можуть включати, наприклад, фінансові вимоги, які матерям складно задовольнити, або вимоги до документації, які жінки та дівчата-біженки не можуть виконати.

4.7 Возз'єднання сім'ї

Возз'єднання сім'ї може стати надійним шляхом до безпеки для жінок і дівчат-мігранток та біженок, а також захисним фактором від насильства стосовно жінок та експлуатації у приймаючій країні, тому державам-членам слід забезпечити жінкам і дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку право на возз'єднання сім'ї згідно із зобов'язаннями за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод й відповідним міжнародним законодавством, яке визнає сім'ю основним осередком суспільства, що має право на повагу, захист, допомогу та підтримку.

Ключовий термін: Возз'єднання сім'ї

Возз'єднання сім'ї — це право іноземців в'їхати та проживати в країні, де члени їхньої сім'ї проживають на законних підставах або громадянство якої вони мають, з метою збереження сім'ї. Це право не абсолютне і може бути обмежене відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів. Особливі міркування стосуються прав біженця на возз'єднання сім'ї та прав сім'ї, яка проживає в країні, не бути розділеною через вислання одного з членів сім'ї.

ЗАХОДИ ДЛЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ВОЗЗ'ЄДНАННЯ СІМ'Ї

■ Переконалися, що закон передбачає возз'єднання сім'ї для жінок та дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку.

■ Вжити заходів для забезпечення, що жінкам та дівчатам відомо про їхні права стосовно возз'єднання сім'ї.

- ▶ Сюди відносяться жінки та дівчата-громадянки, які можуть мати партнерів або дітей, які не є громадянами країни.

■ Розглянути можливість приймання чи передання запитів про надання притулку для забезпечення возз'єднання з сім'єю жінкам і дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку, які були розлучені з сім'єю в дорозі.

- ▶ Там, де це можливо, забезпечити, щоб умови, за яких заявник може подати заяву на переведення з цією метою, були чітко викладені та доступні.

■ Розглянути можливість забезпечення правових шляхів поваги до сімейного життя жінок і дівчат-мігранток, які законно проживають на території країни, зокрема, шляхом надання найближчим родичам і членам сім'ї, які перебувають на їхньому утриманні, можливості мігрувати разом з ними або приєднатися до них у приймаючій країні.

- ▶ Наприклад, чи дозволено близьким родичам працівника або студента-мігранта приїхати та проживати разом з жінкою або дівчиною-мігранткою, коли вона переїжджає.

4.8 Затримання та тримання під вартою

Жінки та дівчата можуть бути особливо вразливими до шкоди під час утримання під вартою, і для їхнього захисту можуть бути необхідні конкретні заходи. Сюди відносяться, наприклад, жінки та дівчата, які зазнали гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства або торгівлі людьми, жінки та дівчата, які вагітні або щойно народили, або годують грудьми, серед інших. Держави також повинні звертати увагу на ризик гендерно зумовленого жорстокого поведіння у центрах утримання під вартою та необхідність легкого доступу до захисту для жінок та дівчат під вартою. В будь-якому випадку утримання під вартою потрібно використовувати лише як крайній захід, а дівчата без супроводу або розлучені з сім'єю, як правило, не підлягають затриманню.

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ ВРАЗЛИВОСТІ ДО ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОЇ ШКОДИ, ВИКЛИКАНОЇ ТРИМАННЯМ ПІД ВАРТОЮ

■ Застосовувати орієнтований на вікові та гендерні аспекти підхід у всіх питаннях, що стосуються позбавлення волі, який враховує особисту ситуацію та індивідуальні особливості жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку.

■ Надавати наступні послуги жінкам і дівчатам-мігранткам, біженкам та шукачкам притулку:

- ▶ інформацію про їхні права та, у відповідних випадках, про правову допомогу і юридичну консультацію [див. [доступ до інформації](#)];

- ▶ доступ до правоохоронних заходів та ефективних механізмів інформування й подання скарг, включно з перенаправленням таких скарг до поліції, їх наступним розслідуванням та, якщо актуально, доступом до правової допомоги;
- ▶ доступ до медичних послуг, телефонних ліній допомоги та служб посттравматичного консультування і підтримки у місцях несвободи;
- ▶ присутність персоналу жіночої статі серед службовців прикордонної, міграційної, поліцейської служби чи інших служб утримання під вартою, а також серед працівників соціальних служб та, якщо можливо, перекладачів. Зауважте, що такий персонал повинен бути підготовленим;
- ▶ доступ до телефону та/або інтернету з метою інформування родичів чи інших осіб про своє позбавлення волі, а також для одержання допомоги від консульств;
- ▶ можливість підтримувати значущий зв'язок із зовнішнім світом, включно з відвідуваннями, регулярним доступом до телефону чи їхніх мобільних телефонів або інтернету.

■ Забезпечити регулярний незалежний моніторинг місць несвободи, включно з об'єктами адміністративних затримань.

■ У разі адміністративного затримання відповідно до міграційного законодавства, що повинно застосовуватися лише як крайній захід:

- ▶ сім'ї не потрібно розділяти;
- ▶ у місцях несвободи для жінок та дівчат повинні бути окремі безпечні зони, де гарантується їхня приватність, і які належним чином задовольняють їхні особливі потреби, та
- ▶ дівчата без супроводу або розлучені з сім'єю, як правило, не підлягають затриманню.

■ В будь-якому разі слід забезпечити ефективні альтернативи адміністративному арешту для жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, які пережили катування, насильство щодо жінок чи торгівлю людьми, а також для вагітних, жінок з немовлятами, жінок похилого віку та жінок з інвалідністю.

■ Переконатися, що умови проживання в центрах попереднього утримання мігрантів відповідають щонайменше стандартам, зазначеним вище у розділі [транзитні та приймальні пункти](#).

■ Жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, які перебувають під адміністративним арештом, бажано розміщувати у спеціально створених для цього центрах.

- ▶ При проєктуванні й плануванні приміщень таких центрів слід особливо уникати будь-чого, що може нагадувати тюремне середовище. В межах центру попереднього утримання жінки й дівчата-мігрантки, біженки та шукачки притулку мають зазнавати якомога менших обмежень своєї свободи пересування.

■ Забезпечити доступність відповідної діяльності, і в принципі затримані особи повинні мати доступ до прогулянок на свіжому повітрі впродовж дня.

Повернення та репатріанти

Стаття 3 Європейської конвенції з прав людини та стаття 61 Стамбульської конвенції передбачають захист від *примусового повернення*. Стаття 16 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми передбачає повернення постраждалих від торгівлі людьми. Добровільне повернення додому має бути переважальним варіантом. Повернення додому слід завжди реалізовувати у безпеці та з гідністю, відповідно до принципу *неприпустимості примусового повернення*.

БІЖЕНЦІ В УКРАЇНІ

Особи, які звернулися за захистом в Україні, мають довідку про звернення за захистом. Вони не можуть виїхати до інших країн або повторно в'їхати до України, оскільки їхні довідки не дають право на подорожі, а їхні паспорти знаходяться у територіальних підрозділах Державної міграційної служби.

Біженці та особи, які потребують додаткового захисту і ніколи не отримували проїзні документи, але наразі переміщені за кордон (втекли на початку війни, коли було можливо покинути Україну без документів), не можуть отримати документи, необхідні для повернення.

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ, ЯКІ ПРАГНУТЬ ПОВЕРНУТИСЯ

Багато людей покинули Україну без документів, які підтверджують особу та громадянство, або втратили свої документи під час перельоту. 10 червня 2022 року було прийнято експериментальну процедуру для повторного оформлення документів громадян України, які перебувають за межами країни.⁸⁸

Станом на 2023 рік громадяни України можуть скористатися цією процедурою у Варшаві, Кракові, Вроцлаві, Гданську, Празі, Берліні, Кельні, Валенсії, Мадриді, Стамбулі, Братиславі.⁸⁹

ЗАХОДИ ДЛЯ ДОТРИМАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ПРО НЕПРИПУСТИМІСТЬ ПРИМУСОВОГО ПОВЕРНЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ ДО ПРАВ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ У ПРОЦЕСІ ВИДВОРЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ

■ Забезпечити відсутність повернення або видворення жінок та дівчат-мігранток і шукачок притулку до країни, де їхні життя будуть під загрозою або де вони можуть зазнати катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

- ▶ Сюди відносяться дії, які непропорційно впливають на жінок і дівчат або спрямовані на них через те, що вони є жінками чи дівчатами.

■ Приділити належну увагу відповідним зобов'язанням з дотримання прав людини, головним чином праву на сімейне життя, згідно з міжнародним законодавством та прецедентним правом Європейського суду з прав людини, а також враховувати вразливу ситуацію конкретної особи, а саме її стан здоров'я, як-от вагітність.

■ Забезпечити першочергову увагу до найкращих інтересів дитини у зв'язку з поверненням дівчат.

■ Впровадити політики, процедури та практики, що мінімізують *ризик примусового повернення*.

- ▶ Зокрема, визнаючи особливі труднощі, з якими стикаються особи, що пережили насильство щодо жінок та торгівлю людьми, при повному розголошенні підстав своїх вимог щодо міжнародного захисту, чи запровадили ви безпечні, конфіденційні процеси, орієнтовані на потерпілих? [див. [притулок](#)]

■ Переконатися, що до завершення індивідуальної оцінки потреб у міжнародному захисті, особливо якщо є будь-які ознаки насильства щодо жінок чи торгівлі людьми, не застосовуватимуться жодні прискорені процедури, а також процедури, що не мають характеру призупинення.

■ Призупинити процедури висилки з країни жінок та дівчат-мігранток на підставі їхнього статусу як особи, залежної від чоловіка, партнера згідно з визначенням у внутрішньому законодавстві, одного з батьків чи іншого члена сім'ї, щоб надати їм можливість подати окрему заяву на одержання дозволу на проживання.

■ Забезпечити, що відповідні органи влади можуть оцінити, чи повинне повернення додому супроводжуватися сталими заходами реінтеграції й допомоги у державах-членах, до яких повертаються особи.

▶ Якщо так, забезпечити це.

■ Вжити необхідних заходів для забезпечення можливості визнання дипломів або кваліфікацій, здобутих за кордоном жінкою або дівчиною, яка повертається до держави перебування.

Список використаних джерел

Юридичні документи

Організація Об'єднаних Націй (1948), Загальна декларація прав людини, Париж.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (1967), Конвенція 1951 року та Протокол до неї 1967 року, доступно за посиланням: www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/1951-refugee-convention, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (1961), Конвенції ООН про безгромадянство: Конвенція про статус апатридів 1954 року та Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 року, Женева, доступно за посиланням: www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/ending-statelessness/un-conventions-statelessness, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Дитячий фонд ООН (1989), Конвенція про права дитини, Нью-Йорк, доступно за посиланням: www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-rights/, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Кабінет Міністрів України та Спеціальна представниця ООН з питань запобігання сексуальному насильству в конфліктах (2022), Рамкова програма співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, Київ, доступно за посиланням: www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2022/05/20220503-FoC_Ukraine_SIGNED.pdf, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Європейський Союз (2001), Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього, Брюссель, доступно за посиланням: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055>, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Рада Європи (1997), Європейська конвенція про громадянство, Страсбург, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/168007f2c8>, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Рада Європи (2004), Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми, Варшава, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/168008371d>, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Рада Європи (2011), Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, Стамбул, доступно за посиланням: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>, дата звернення: 6 лютого 2024 року.

Рада Європи (2022), Рекомендація CM/Rec(2022)17 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку (англійською, українською, угорською, румунською та словацькою), Страсбург, доступно за посиланням: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-women-in-ukraine-phase-ii-covaw-ii-#{%22200055837%22:7}>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Рада Європи (2020), Рекомендація CM/Rec(2020)1 Комітету міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, Страсбург, доступно за посиланням: rm.coe.int/09000016809e1154, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2022), Рекомендація CM/Rec (2022)17 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку, Страсбург, доступна за посиланням: rm.coe.int/prems-092222-gbr-2573-recommandation-cm-rec-2022-17-a5-bat-web-1-/1680a6ef9a, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Рада Європи (2022), Резолюція CM/Res(2022)2 про припинення членства Російської Федерації в Раді Європи, прийнята Комітетом Міністрів 16 березня 2022 року, Страсбург, доступно за посиланням: rm.coe.int/0900001680a5da51, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2014), Резолюція ПАРЕ 1994(2014) «Біженці і право на працю», Страсбург, доступно за посиланням: <https://pace.coe.int/en/files/20893/html>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2014), Доповідь ПАРЕ Дос 13462 «Біженці і право на працю», Страсбург, доступно за посиланням: <https://pace.coe.int/en/files/20569#trace-2>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2017), Резолюція ПАРЕ 2176 (2017) «Інтеграція біженців у часи критичного тиску: вивчення нещодавнього досвіду та прикладів передової практики», Страсбург, доступно за посиланням: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23966&lang=en, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2018), Резолюція ПАРЕ 2244 (2018) «Міграція з гендерного погляду: розширення прав та можливостей жінок як ключових учасників процесу інтеграції», Страсбург, доступно за посиланням: assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=25183, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Рада Європи (2023), Резолюція ПАРЕ 2476(2023) «Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом», Страсбург, доступно за посиланням: pace.coe.int/en/files/31572/html, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2021), GREVIO (2021)20 Загальна рекомендація № 1 щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок, прийнята 20 жовтня 2021 року, Страсбург, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Статті та публікації

С. Ашраф, О. Мельниченко, О. Степанюк (2022), «Робота з постраждалими від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту: посібник для фахівців із психіатричної допомоги та екстреного реагування в Україні», Рада Європи, Страсбург, доступно за посиланням: rm.coe.int/ukr-2022-sexual-violence-manual-web-en/1680a97132, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Консиліум (2023) «Українські біженці: держави-члени ЄС погоджуються продовжити тимчасовий захист», Брюссель, доступно за посиланням: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/09/28/ukrainian-refugees-eu-member-states-agree-to-extend-temporary-protection/, дата звернення: 1 грудня 2023 року.

Рада Європи (2003), «Злочини, вчинені в ім'я так званої «честі», Страсбург, доступно за посиланням: <http://rm.coe.int/honor-crimes-web-a5/1680925835>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (2023), «Ризькі принципи», Декларація неформальної конференції міністрів юстиції Ради Європи з нагоди Конференції «На шляху до справедливості для України: підвищення підзвітності, підтримка стійкості її системи правосуддя та возз'єднання дітей зі своїми родинами», Рига, доступно за посиланням: <rm.coe.int/moj-declaration-riga-principles-final-en/1680ac8728>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

А. Едвардс, А. Зуніга та Е. Яйбоке (2023), «Безгромадянство в Україні», Центр стратегічних і міжнародних досліджень, Вашингтон, доступно за посиланням: www.csis.org/analysis/state-statelessness-ukraine, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (2016), Загальнополітична рекомендація № 16 про захист мігрантів з нерегульованим статусом від дискримінації, Страсбург, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.16, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Європейська мережа з питань безгромадянства (2022), «Примусово переміщені з України особи без громадянства та особи, яким загрожує безгромадянство», Лондон, доступно за посиланням: www.statelessness.eu/updates/publications/stateless-people-and-people-risk-statelessness-forcibly-displaced-ukraine, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

С. Фредман (2016), «Перехресна дискримінація у законодавстві ЄС про гендерну рівність та заборону дискримінації», Брюссель, доступно за посиланням: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d73a9221-b7c3-40f6-8414-8a48a2157a2f>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

К. Хайдук (2023), «Українські національні новини: у Кракові відкрили шелтер для українок, постраждалих від сексуалізованого та домашнього насилля», доступно за посиланням: www.unn.com.ua/uk/news/1995451-u-krakovi-vidkrili-shelter-dlya-ukrayinok-postrazhdalikh-vid-seksualizovanogo-ta-domashnogo-nasillya, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Л. Хупер (2019), «Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на гендерній ознаці, та невислання: статті 60 і 61 Стамбульської конвенції (англійською, українською, словацькою, угорською, румунською, польською), Рада Європи, Страсбург, доступно за посиланням: <https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/8301-gender-based-asylum-claims-and-non-refoulement-articles-60-and-61-of-the-istanbul-convention.html>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Ю. Гуш (2023), «Українки за кордоном: як дати відсіч стереотипам, упередженням та мові ворожнечі», Київ, доступно за посиланням: <https://povaha.org.ua/ukrayinky-za-kordonom-stereotypy-uperedzhennya-ta-mova-vorozhnechi/>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Міжнародна організація з міграції (2023), «Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні — Опитування загального населення, раунд 14 (вересень-жовтень 2023 року)», Київ, доступно за посиланням: <http://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-14-september-october>, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Л. Леонеллі та Ф. Богларка (2023), «Рекомендації щодо включення ромів до українських заходів допомоги біженцям, регіональних заходів допомоги біженцям у ситуації України», УВКБ ООН, Угорщина, доступно за посиланням: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/100751>, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Д. Лубінець (2022), Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Київ, доступно за посиланням: www.ombudsman.gov.ua/report-2022/en/, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

М. Орехова (2022), УП. Життя «Дитину забрали від бабусі та поселили в монастир: як за кордоном розлучають дітей з ріднею та що робити українцям у схожих ситуаціях», Київ, доступно за посиланням: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/11/6/251160/>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

С. Пертек, І. Кузнєцова та М. Кот (2022), «Жодного безпечного місця: українські біженці під загрозою насильства, торгівлі людьми та експлуатації. Висновки з Польщі та України», Бірмінгемський університет, Бірмінгем, доступно за посиланням: <https://reliefweb.int/report/ukraine/not-single-safe-place-ukrainian-refugees-risk-violence-trafficking-and-exploitation-findings-poland-and-ukraine>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

PICUM (2017), «Чому «без документів» або «з неврегульованим статусом?»», Брюссель, доступно за посиланням: <https://picum.org/words-matter-2/>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Урядова уповноважена з питань гендерної політики (2023), «Як допомагають потерпілим від сексуального насильства військових РФ», Київ, доступно за посиланням: suspilne.media/511549-ak-dopomagaut-poterpilim-vid-seksualnogo-nasilstva-vijskovih-rf-upovnovazena-z-pitan-gendernoi-politiki/, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Комітет ООН з прав дитини (2013), Загальне зауваження № 14 щодо права дитини на першочергову увагу її найкращим інтересам, Женева, доступно за посиланням: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (2008), Керівні принципи щодо визначення найкращих інтересів дитини, Женева, доступно за посиланням: www.unhcr.org/uk/media/unhcr-guidelines-determining-best-interests-child, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (2014), Посібник про захист осіб без громадянства, Женева, доступно за посиланням: www.unhcr.org/media/handbook-protection-stateless-persons, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

ООН Жінки (2022), «Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні», Київ, доступно за посиланням: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/rapid-gender-analysis-of-ukraine-0>, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

С. Волбі (2016), Забезпечення збору даних та дослідження насильства стосовно жінок та домашнього насильства: стаття 11 Стамбульської конвенції, Рада Європи, Страсбург, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/article-11/1680a0af3f>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Прецедентне право

Європейський суд з прав людини (2010), «Ранцев проти Кіпру і Росії», № 25965/04, 7 січня 2010 року, Страсбург, доступно за посиланням: www.hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-96549, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Європейський суд з прав людини (2011), «MSS проти Бельгії та Греції», № 30696/09, 21 січня 2011 року, Страсбург, доступно за посиланням: www.hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-103050, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

De Rechtspraak (2020), законодавство SyRI порушує Європейську конвенцію з прав людини ECLI:NL RBDHA: 2020: 1878, Гаага, доступно за посиланням: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2020:187>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Вебсторінки

Рада Європи (2021), План дій Ради Європи щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі (2021-2025), Страсбург, доступно за посиланням: search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a25afd, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Рада Європи (невизн.), Комітет з питань штучного інтелекту, Страсбург, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Рада Європи (невизн.), «Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні — Етап II» (COVAW-II), Київ, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-women-in-ukraine-phase-ii-covaw-ii, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Рада Європи (невизн.), Ресурси для сусідніх країн, які приймають біженців з України, Київ, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-women-in-ukraine-phase-ii-covaw-ii, дата звернення: 16 листопада 2023 року

Рада Європи (2018), Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки та План дій щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі, Страсбург, доступно за посиланням: rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1, дата звернення: 16 листопада 2023 року

Рада Європи (2022), «Захист прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку: прийнята рекомендація Ради Європи», Страсбург, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/portal/-/protecting-rights-of-migrant-refugee-and-asylum-seeking-women-and-girls-council-of-europe-recommendation-adopted, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Рада Європи (невизн.), Реєстр збитків для України, Страсбург, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/register-of-damage-for-ukraine, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Європол (2022), «Торговці людьми, які заманюють українських біженців в інтернеті, стали ціллю загальноєвропейського хакатону», Гаага, доступно за посиланням: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/human-traffickers-luring-ukrainian-refugees-web-targeted-in-eu-wide-hackathon>, дата звернення: 7 лютого 2024 року.

Рада Європи (2022), «Експерти з боротьби з торгівлею людьми: держави повинні негайно забезпечити захист біженців, які тікають з України», Страсбург, доступно за посиланням: <http://www.coe.int/en/web/portal/-/human-trafficking-experts-states-must-urgently-protect-refugees-fleeing-ukraine>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Алгоритмічна ліга справедливості (невизн.), Відтінки гендеру (Gender shades), доступно за посиланням: www.gendershades.org/, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Національна платформа стійкості та згуртованості (2023), Посібник для уповноважених органів країн-членів Європейського Союзу, які опікуються питаннями надання тимчасового захисту та забезпечення належного рівня захисту громадянкам (громадянам) України, які виїхали 24 лютого 2022 року та після цієї дати з України внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, Київ, доступно за посиланням: <https://national-platform.org/guide/>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Федеральне відомство у справах міграції та біженців (2023), спільний дослідницький проєкт «Українські біженці в Німеччині», проведений Інститутом з дослідження ринку праці (IAB), Федеральним інститутом досліджень народонаселення (BiB), Дослідницьким центром Федерального відомства у справах міграції та біженців (BAMF-FZ) та Соціально-економічною групою (SOEP) Німецького інституту економічних досліджень (DIW Berlin), Берлін, доступно за посиланням: <https://www.bamf.de/SharedDocs/ProjekteReportagen/EN/Forschung/Integration/projekt-ukr.html?nn=447028>, дата звернення: 1 грудня 2023 року.

Освітній омбудсмен України (невизн.), «Українські школи за кордоном потребують системної державної підтримки. Проблеми та пропозиції щодо їх розв'язання», Київ, доступно за посиланням: <https://eo.gov.ua/ukrainski-shkoly-za-kordonom-potrebuut-systemnoi-derzhavnoi-pidtrymky/2023/03/22>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (невизн.), портал даних про ситуацію з біженцями в Україні, Женева, доступно за посиланням: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (невизн.) «Особи без громадянства», Київ, доступно за посиланням: www.unhcr.org/ua/en/stateless-persons, дата звернення: 16 листопада 2023 року.

Всесвітня організація охорони здоров'я (невизн.), «Здоров'я матері», Женева, доступно за посиланням: www.who.int/health-topics/maternal-health#tab=tab_1, дата звернення: 17 листопада 2023 року.

Примітки

1. Захист прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку: прийнята рекомендація Ради Європи, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/portal/-/protecting-rights-of-migrant-refugee-and-asylum-seeking-women-and-girls-council-of-europe-recommendation-adopted, дата звернення: 16 листопада 2023 року
2. Рекомендація CM/Rec (2022)17 щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку доступна за посиланням: <https://rm.coe.int/prems-092222-gbr-2573-recommandation-cm-rec-2022-17-a5-bat-web-1-/1680a6ef9a>, дата звернення: 16 листопада 2023 року
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), Серія договорів Ради Європи № 210, доступно за посиланням: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>, дата звернення: 16 листопада 2023 року
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, Серія договорів Ради Європи № 197, доступно за посиланням: rm.coe.int/168008371d
5. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Конвенція 1951 року та Протокол 1967 року про статус біженців, доступно за посиланням: www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/1951-refugee-convention, дата звернення: 16 листопада 2023 року
6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки та План дій щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі, доступно за посиланням: rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1, дата звернення: 16 листопада 2023 року

7. План дій Ради Європи щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі (2021–2025), доступно за посиланням: search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a25afd дата звернення: 16 листопада 2023 року
8. 16 березня 2022 року Російська Федерація припинила бути членом Ради Європи в результаті ухваленого Комітетом міністрів рішення, Резолюція CM/Res(2022)2 про припинення членства Російської Федерації у Раді Європи, www.search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a5da51
9. ООН Жінки (2022)
10. Доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/portal/-/war-in-ukraine-protecting-women-and-girls, дата звернення: 16 листопада 2023 року
11. С. Ашраф, О. Мельниченко, О. Степанюк (2022) rm.coe.int/ukr-2022-sexual-violence-manual-web-en/1680a97132
12. МОМ (2023)
13. Вебсторінка проекту «Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні – Етап II» (COVAW-II) доступна за посиланням: www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-women-in-ukraine-phase-ii-covaw-ii-, дата звернення: 16 листопада 2023 року
14. Див. «Ресурси для сусідніх країн, які приймають біженців з України» за посиланням: www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-women-in-ukraine-phase-ii-covaw-ii-, дата звернення: 16 листопада 2023 року
15. С. Ашраф, О. Мельниченко, О. Степанюк, (2022), с. 15
16. Рекомендація CM/Res (2022)17 щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку
17. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), Серія договорів Ради Європи № 210, доступно за посиланням: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention, дата звернення: 16 листопада 2023 року
18. Запобігання та зменшення безгромадянства, а також ідентифікація та захист осіб без громадянства входять до пріоритетних сфер Плану дій Ради Європи щодо захисту вразливих осіб у контексті міграції та надання притулку в Європі (2021–2025).

19. «Зарб Адамі проти Мальти» (Zarb Adami v Malta), № 17209/02(2006), п. 71 (з посиланням на «Вілліс проти Сполученого Королівства» (Willis v UK) № 36042/92 (2002), п. 48)
20. «Опуз проти Туреччини», № 33401/02 (9 червня 2009 року) <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-92945>
21. Вебсторінка Ради Європи «Гендерні питання»: www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination, з посиланням на С. Фредман (2016), дата звернення: 16 листопада 2023 року
22. Дискримінація може ґрунтуватися на різних ознаках, таких як стать, гендер, «раса», колір шкіри, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, належність до національної меншини, майновий стан, народження, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність та її вираження, статеві ознаки, вік, стан здоров'я, інвалідність, сімейний стан, статус мігранта чи біженця або інший статус. Див. [Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки](#), СМ(2024)17-final, 6 березня 2024 р.
23. С. Фредман (2016)
24. Вебсторінка УВКБ ООН Україна «Особи без громадянства»: www.unhcr.org/ua/en/stateless-persons, дата звернення: 16 листопада 2023 року
25. www.errc.org/uploads/upload_en/file/5475_file1_roma-rights-under-siege-monitoring-report-of-war-in-ukraine.pdf
26. Л. Леонеллі та Ф. Богларка (2023) «Регіональне реагування на ситуацію з біженцями в Україні», data.unhcr.org/en/documents/download/100751
27. А. Едвардс, А. Зуніга та Е. Яйбоке (2023)
28. Доступно за посиланням: search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a25afd, дата звернення: 16 листопада 2023 року
29. Європейська конвенція про громадянство, Серія договорів Ради Європи № 166, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/168007f2c8>, дата звернення: 17 листопада 2023 року, див. також Посібник УВКБ ООН щодо захисту осіб без громадянства, www.unhcr.org/media/handbook-protection-stateless-persons
30. Конвенція про статус апатридів 1954 року та Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 року
31. А. Едвардс, А. Зуніга та Е. Яйбоке (2023)
32. Європейська мережа з питань безгромадянства (2022)

33. С. Ашраф, О. Мельниченко, О. Степанюк (2022), «Робота з постраждалими від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту: посібник для фахівців із психіатричної допомоги та екстреного реагування в Україні», Рада Європи, с. 11, rm.coe.int/ukr-2022-sexual-violence-manual-web-en/1680a97132
34. PICUM (2017)
35. ECRI (2016)
36. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини (ухвалена 20 листопада 1989 року, набрала чинності 2 вересня 1990 року) 1577 UNTS 3).
37. UN Doc CRC/C/GC/14, п. 6.
38. УВКБ ООН (2008), с. 15
39. Д. Лубінець (2022)
40. «Експерти з боротьби з торгівлею людьми: держави повинні негайно забезпечити захист біженців, які тікають з України», 17 березня 2022 року
41. life.pravda.com.ua/society/2022/11/6/251160/
42. М. Орехова (2022)
43. Національна платформа стійкості та згуртованості (2023), www.national-platform.org/
44. rm.CM/Rec(2020)1
45. Див., наприклад, www.gendershades.org/
46. Див., наприклад, законодавство SyRI порушує Європейську конвенцію з прав людини ECLI:NL RBDHA: 2020: 1878
47. Див. вебсторінку Комітету Ради Європи з питань штучного інтелекту: www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai
48. Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, п. 68–69
49. Резолюція ПАРЕ 2244 (2018) «Міграція з гендерного погляду: розширення прав та можливостей жінок як ключових учасників процесу інтеграції»
50. С. Пертек, І. Кузнєцова та М. Кот (2022)
51. С. Пертек, І. Кузнєцова та М. Кот (2022)
52. Термін «роми та мандрівники» вживається в Раді Європи для позначення широкого розмаїття груп, якими опікується Рада Європи у цій сфері: з одного боку а) рома, синті/мануш, кале/кейл, каале, романичал, бояш/

рударі; b) балканські єгиптяни (єгиптяни та йашкалі); c) східні групи дом, лом та абдал; та, з іншого боку, такі групи, як мандрівники, єніш, групи, які визначені адміністративним терміном «Gens du voyage», зокрема особи, які ідентифікують себе як «цигани». Це пояснювальна виноска, а не визначення ромів та/або мандрівників.

53. Стаття 11 Стамбульської конвенції, Пояснювальна доповідь п. 74–82. Для отримання додаткової інформації див. С. Волбі (2016)
54. data2.unhcr.org/en/situations/ukraine
55. Урядова уповноважена з питань гендерної політики (2023)
56. С. Ашраф, О. Мельниченко, О. Степанюк (2022)
57. К. Хайдук (2023)
58. Інформація надана авторам Державною міграційною службою України
59. Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, п. 83
60. Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, п. 110
61. GREVIO (2021)20
62. Брошура Ради Європи «Злочини, вчинені в ім'я так званої «честі»
63. Вебсторінка Ради Європи про Реєстр збитків для України
64. Декларація Міністрів юстиції — «Ризькі принципи»
65. Див. www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2022/05/20220503-FoC_Ukraine_SIGNED.pdf
66. See ukraine.unfpa.org/en/survivor-relief-centres
67. Резолюція ПАРЕ 2476(2023)
68. Адаптовано з «ключових термінів» Міжнародної організації з міграції, які доступні за посиланням: www.iom.int/key-migration-terms
69. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього.
70. Консиліум (2023)
71. Див. «Ранцев проти Кіпру і Росії» (Rantsev v Cyprus and Russia) № 25965/04 (7 січня 2010 року) www.hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-96549

72. Див. «MSS проти Бельгії та Греції» (MSS v Belgium and Greece) № 30696/09 (21 січня 2011 року) www.hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-103050
73. Європол (2022)
74. У розумінні пункту 2 статті 1А Конвенції 1951 року
75. Інформація надана авторам Національною поліцією України
76. Резолюція ПАРЕ 2244(2018), Резолюція ПАРЕ 2176(2017)
77. Спільний дослідницький проєкт «Українські біженці в Європі»
78. Загальна декларація прав людини, стаття 25(2)
79. Всесвітня організація охорони здоров'я, вебсторінка про здоров'я матері: www.who.int/health-topics/maternal-health#tab=tab_1
80. Стаття 11 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» разом з пунктом 1 статті 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» передбачають, що у межах програми медичних гарантій держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату коштом Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням: 1) екстреної медичної допомоги; 2) первинної медичної допомоги; 3) вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги; 4) третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги; 5) паліативної медичної допомоги; 6) реабілітації у сфері охорони здоров'я; 7) медичної допомоги дітям до 16 років; 8) медичної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#n108>
81. Пункт 2 статті 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#n25>
82. Протокол 2, стаття 1 ЄКПЛ, стаття 26 Загальної декларації прав людини, стаття 28 Конвенції про права дитини 1989 року
83. povaha.org.ua/ukrayinky-za-kordonom-stereotypy-uperedzhennya-ta-mova-vorozhnechi/
84. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року) <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96/9626c072-dfba-45d2-b0ab-76c883c18340.pdf>

85. [Лист Міністерства освіти і науки України, м. Київ, від 29 березня 2022 року, № 1/3737-22 про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні](#)
86. [eo.gov.ua/ukrainski-shkoly-za-kordonom-potrebuiut-systemnoi-derzhavnoi-pidtrymky/2023/03/22/](#)
87. Див. також Доповідь ПАРЕ Дос 13462 та Резолюцію ПАРЕ 1994(2014) «Біженці і право на працю» за посиланням: [pace.coe.int/en/files/20893](#)
88. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 678 від 10 червня 2022 року про реалізацію експериментального проєкту щодо оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України. [https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizaciyu-eksperimentalnogo-pr-678](#)
89. [pasport.org.ua/centers](#)

Рекомендація Ради Європи CM/Rec (2022)17 стосується захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку. Цей посібник роз'яснює суть Рекомендації та пропонує практичні поради щодо її реалізації, включаючи приклади, характерні для України.

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами-членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини - договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

#istanbulconventionsaveslives

#CoeCOVAW

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE